

**Έντυπο υλικό
στα Θρησκευτικά
Ε΄ Δημοτικού**

**Ο κόσμος της θρησκείας
Ανακαλύπτουμε κείμενα, μνημεία,
τόπους και γεγονότα**

ΤΟΜΟΣ 3ος

Έντυπο προσωρινό υλικό στα Θρησκευτικά Ε΄ Δημοτικού

**Ο κόσμος της θρησκείας
Ανακαλύπτουμε κείμενα,
μνημεία, τόπους και γεγονότα**

Το έντυπο προσωρινό υλικό στα Θρησκευτικά δημιουργήθηκε με την ευθύνη της Επιτροπής Εμπειρογνομόνων του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής στο πλαίσιο υλοποίησης του Υποέργου «Εκπόνηση Προγραμμάτων Σπουδών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και Οδηγών για τον Εκπαιδευτικό «Εργαλεία Διδακτικών Προσεγγίσεων» της Πράξης «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) - Νέο Πρόγραμμα Σπουδών. Το παρόν υλικό συνοδεύει το αντίστοιχο Πρόγραμμα Σπουδών και τον Οδηγό Εκπαιδευτικού.

Στο έντυπο προσωρινό υλικό για τα Θρησκευτικά Ε΄ Δημοτικού συνεργάστηκαν αμισθί με τα μέλη της επιτροπής εμπειρογνωμόνων, οι παρακάτω εκπαιδευτικοί:

Γιώργος Τζίνος

Δάσκαλος-Θεολόγος (ΜΤη), Εκπαιδευτικός Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Διονύσης -Παναγιώτης Βασάλος

Δάσκαλος (ΜΕδ), Εκπαιδευτικός Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

**Σχεδιασμός και μορφοποίηση
Φακέλου:**

Γιώργος Τζίνος

Διονύσης -Παναγιώτης Βασάλος

Εικονογράφηση εξωφύλλου:

Γιώργος Κόρδης, ζωγραφική με ηλεκτρονική ακίδα.

Η αξιολόγηση, η κρίση των προσαρμογών και η επιστημονική επιμέλεια του προσαρμοσμένου βιβλίου πραγματοποιείται από τη Μονάδα Ειδικής Αγωγής του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Η προσαρμογή του βιβλίου για μαθητές με μειωμένη όραση από το ΙΤΥΕ – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ πραγματοποιείται με βάση τις προδιαγραφές που έχουν αναπτυχθεί από ειδικούς εμπειρογνώμονες για το ΙΕΠ.

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ
ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**

ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

Φάκελος Μαθήματος

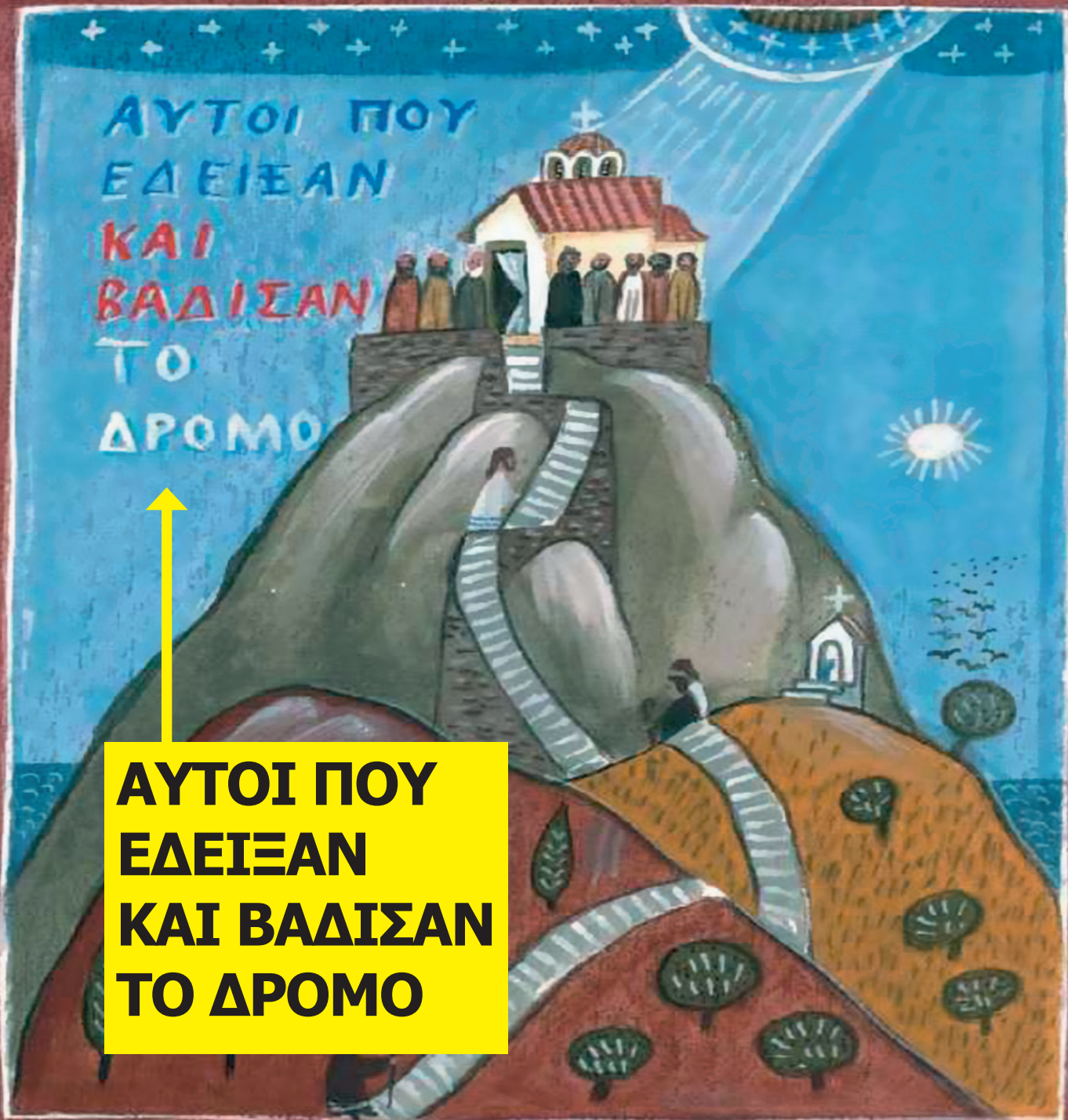
**Έντυπο υλικό
στα Θρησκευτικά Ε΄ Δημοτικού**

ΤΟΜΟΣ 3ος

**ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
«ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
ΑΘΗΝΑ**

4η Θεματική ενότητα

Οι Προφήτες της Βίβλου. Κλήση και αναγγελία του ερχομού του Μεσσία

3. Ψευδοπροφήτες

Την εποχή της δράσης των προφητών εμφανίστηκαν και οι λεγόμενοι ψευδοπροφήτες. Αυτοί ήταν άνθρωποι που χωρίς να έχουν τη φώτιση του Θεού έλεγαν και καμάρωναν πως «προφήτευαν». Στην πραγματικότητα όμως εξυπηρετούσαν τα σχέδια και τις σκοπιμότητες των ισχυρών προς χάριν του κέρδους. Με ψεύτικες προφητείες συνήθως καθησύχαζαν τον λαό και τον παραπλανούσαν λέγοντας ότι όλα πηγαίνουν καλά! Έτσι οι ισχυροί κυρίως οι άρχοντες, οι βασιλιάδες και ορισμένοι ιερείς μπορούσαν να συνεχίζουν να καταπατούν τους νόμους και τις παράνομες και ανήθικες πράξεις τους. Οι ψευδοπροφήτες είχαν την προφητεία ως

επάγγελμα και ζούσαν πλουσιοπάροχα δίπλα στους ισχυρούς.

Μην ακούτε τα λόγια των προφητών που σας γεμίζουν με ψεύτικες ελπίδες! Σας μιλάνε για οράματα που βγαίνουν από το μυαλό τους κι όχι από το στόμα μου. Λένε διαρκώς... 'Ο Κύριος είπε πως θα πάνε όλα καλά για σας', ακόμα λένε και σ' εκείνους που ακολουθούν τις πονηρές επιθυμίες τους πως δεν θα τους βρει κανένα κακό... Δεν τους έστειλα εγώ αυτούς τους προφήτες... Δεν τους μίλησα, όμως αυτοί κηρύττουν εξ ονόματός μου.

Ιερ 14, 14-15

Οι ψευδοπροφήτες, οι οποίοι μοιάζουν με τα δηλητηριασμένα φίδια που δαγκώνουν τους διαβάτες, παραπλανούν τον λαό μου και υπόσχονται ειρήνη σ' εκείνους που τους δίνουν πλούσια τροφή αλλά απειλούν με πόλεμο αυτούς που τίποτε δεν τους προσφέρουν... Σε αυτούς τους προφήτες σκοτάδι θα πέσει επάνω τους και θα καλύψει τη μαντεία τους. Θα καταντροπιαστούν και θα γίνουν περίγελος του κόσμου διότι όλες οι προφητείες τους θα διαψευστούν. Στο τέλος όλοι θα τους κατηγορούν και θα στραφούν εναντίον τους και δεν θα υπάρχει πια κανείς που θα τούς δίνει σημασία.

Μιχ 3, 5-7

Η απάτη της αστρολογίας

Με την αλλαγή του νέου χρόνου η τηλεόραση, οι εφημερίδες και τα περιοδικά γέμισαν από αστρολογικές προβλέψεις για το 2013. Έχει άραγε όλη αυτή η παραφιλολογία κάποια σχέση με την πραγματικότητα; Η επιστημονική απάντηση είναι απλή και σύντομη: Και βέβαια δεν έχει. Αποτελεί κοινή διαπίστωση το γεγονός ότι η αστρολογία έχει γίνει μέρος της καθημερινής ζωής. Το

μαρτυρούν οι τακτικές στήλες ωροσκοπίων στις περισσότερες εφημερίδες και στα περιοδικά, καθώς και οι συχνές παρουσιάσεις αστρολογικών προβλέψεων στην τηλεόραση και στο ραδιόφωνο. Ακόμη και οι πιο δύσπιστοι έχουν αρχίσει να αντιμετωπίζουν θετικά την αστρολογία με το επιχείρημα ότι «αφού ασχολούνται τόσοι μαζί της, και μάλιστα πετυχημένα, δεν μπορεί, θα έχει και κάποια δόση αλήθειας». Πολύ λίγοι, δυστυχώς, αντιλαμβάνονται ότι αυτή η «μόδα» αρχίζει να γίνεται επικίνδυνη. Είναι φανερό ότι ευνοεί τον σκοταδισμό και ωθεί τους ανθρώπους στη μοιρολατρία, αφού θεωρεί ότι οι πράξεις τους δεν οφείλονται στην ελεύθερη βούληση. Υπάρχει όμως και ένα άλλο πρόβλημα που δεν είναι εξαρχής

ορατό: στην αστρολογία πιστεύουν και πολλοί άνθρωποι που επηρεάζουν την κοινή γνώμη και το μέλλον του τόπου (π.χ., πολιτικοί ή καλλιτέχνες). Η πίστη τους αυτή είναι δυνατόν όχι μόνο να τους οδηγήσει σε λανθασμένες αποφάσεις, αλλά και να φέρει στα κέντρα λήψης αποφάσεων ανθρώπους έξω από το πολιτικό σύστημα.

**Χάρης Βάρβογλης,
Βήμα science,
δημοσίευση 19/1/2013**

4. Τα μηνύματα των προφητών σήμερα

Το κακό πάντα ανταγωνίζεται το καλό. Οι άνθρωποι από τα παλιά χρόνια μέχρι και σήμερα μπορεί να επιθυμούν την ειρήνη και τη δικαιοσύνη αλλά συχνά το λησμονούν, όταν πρόκειται να προασπίσουν τα δικά τους συμφέροντα. Πριν τη γέννηση του Χριστού οι προφήτες έστειλαν τα μηνύματά τους και προειδοποιούσαν τους Ισραηλίτες ν' αλλάξουν τον τρόπο ζωής τους, Σήμερα τα μηνύματά τους παραμένουν διαχρονικά και επίκαιρα. Δυστυχώς όμως λίγοι τα αντιλαμβάνονται!

Και στον 21ο αιώνα κάποιοι αριθμοί συνεχίζουν να μας ξαφνιάζουν!

- Τα τρία πλουσιότερα άτομα του κόσμου κατέχουν περιουσία μεγαλύτερη από το σύνολο του εθνικού πλούτου των 48 φτωχότερων χωρών του κόσμου.

- Από τα 4,5 δισεκατομμύρια των κατοίκων που αριθμούν οι υπανάπτυκτες χώρες, ένας στους τρεις δεν έχει πρόσβαση στο πόσιμο νερό.

- Υπολογίζεται ότι περίπου 250

εκατομμύρια παιδιά εργάζονται σ' όλο τον κόσμο. Τα μικρότερα απ' αυτά είναι κάτω των 5 ετών. Σε ορισμένες χώρες η παιδική εργασία έχει καταστήσει κοινωνική μάστιγα. Στη Λατινική Αμερική εργάζεται το ένα παιδί στα πέντε, στην Αφρική το ένα στα τρία, στην Ασία το ένα στα δύο.

Αν και ο μεγαλύτερος αριθμός των εργαζόμενων παιδιών βρίσκεται στις φτωχές χώρες του Νότου, τα παιδιά που εργάζονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση ξεπερνούν τα 2 εκατομμύρια. Ακόμη και σε χώρες που θεωρούνται κοινωνικά προηγμένες - Δανία, Ολλανδία - τα τελευταία χρόνια εμφανίστηκε ξανά το φαινόμενο του παιδιού που δουλεύει.

**Θρησκευτικά Α Γυμνασίου,
Παλαιά Διαθήκη.
Η προϊστορία του Χριστιανισμού**

Από το ημερολόγιο της Άννας Φρανκ

Συνέχεια αναρωτιόμαστε απελπισμένα: «Γιατί πρέπει να γίνεται ο πόλεμος; Γιατί οι άνθρωποι δεν μπορούν να ζήσουν ειρηνικά; Γιατί όλη αυτή η καταστροφή;». Στο ερώτημα αυτό δεν είναι εύκολο να βρούμε απάντηση. Αλήθεια, γιατί φτιάχνουν ολοένα μεγαλύτερα αεροπλάνα με όλο και πιο βαριές βόμβες, ενώ την ίδια στιγμή χτίζουν τα

κατεστραμμένα σπίτια; Γιατί σπαταλούν δισεκατομμύρια κάθε μέρα για τον πόλεμο, ενώ φαίνεται ότι δεν υπάρχει ούτε μια δεκάρα διαθέσιμη για τα φάρμακα, τους φτωχούς και τους καλλιτέχνες; Γιατί υπάρχουν άνθρωποι που πεινούν, ενώ σε άλλα μέρη της γης έχουν τόσα τρόφιμα που τα αφήνουν να σαπίζουν; Μήπως οι άνθρωποι είναι τρελοί;

Δεν μπορώ να πιστέψω ότι υπεύθυνοι για τον πόλεμο είναι μόνο οι ισχυροί, οι πλούσιοι και οι πολιτικοί. Όχι, και οι απλοί άνθρωποι μπορεί να θέλουν τον πόλεμο, αλλιώς οι λαοί θα είχαν επαναστατήσει προ πολλού. Είναι το ένστικτο της καταστροφής που οδηγεί τους ανθρώπους στον πόλεμο, κι αν όλο το ανθρώπινο γένος, χωρίς εξαίρεση, δεν αλλάξει, οι πόλεμοι δεν

πρόκειται να σταματήσουν. Οι πολιτισμοί θα καταστρέφονται, ό,τι ωραίο χτίζεται θα γκρεμίζεται και η ανθρωπότητα θα αρχίζει ξανά και ξανά από την αρχή.

**Ημερολόγιο της Άννας Φρανκ,
εκδ. Ζαχαρόπουλος, Αθήνα 1983,
διασκευή**

Μετανάστες

**Λαθεμένο μου φαινόταν πάντα
τ' όνομα που μας δίνουν:**

«Μετανάστες».

**Θα πει, κείνοι που αφήσαν την
πατρίδα τους.**

Εμείς, ωστόσο,

δε φύγαμε γιατί το θέλαμε,

**λεύτερα να διαλέξουμε μια άλλη
γη. Ούτε και σε μια άλλη χώρα
μπήκαμε να μείνουμε για πάντα
εκεί, αν γινόταν. Εμείς φύγαμε
στα κρυφά. Μας κυνήγησαν, μας
προγράψανε. Κι η χώρα που μας
δέχτηκε, σπίτι δε θα 'ναι, μα εξο-
ρία. Έτσι, απομένουμε δω πέρα,
ασύχαστοι, όσο μπορούμε πιο
κοντά στα σύνορα,**

**προσμένοντας του γυρισμού τη
μέρα, караδοκώντας το παραμι-
κρό σημάδι αλλαγής στην άλλη
όχθη, πνίγοντας μ' ερωτήσεις
κάθε νεοφερμένο, χωρίς τίποτα**

**να ξεχνάμε, τίποτα ν' απαρνιόμα-
στε.**

**Μπ. Μπρεχτ, Ποιήματα,
μτφρ. Μάριος Πλωρίτης,
Θεμέλιο**

**Περισσότερα από 38.000 παιδιά
στη Σομαλία κινδυνεύουν να πε-
θάνουν από την πείνα**

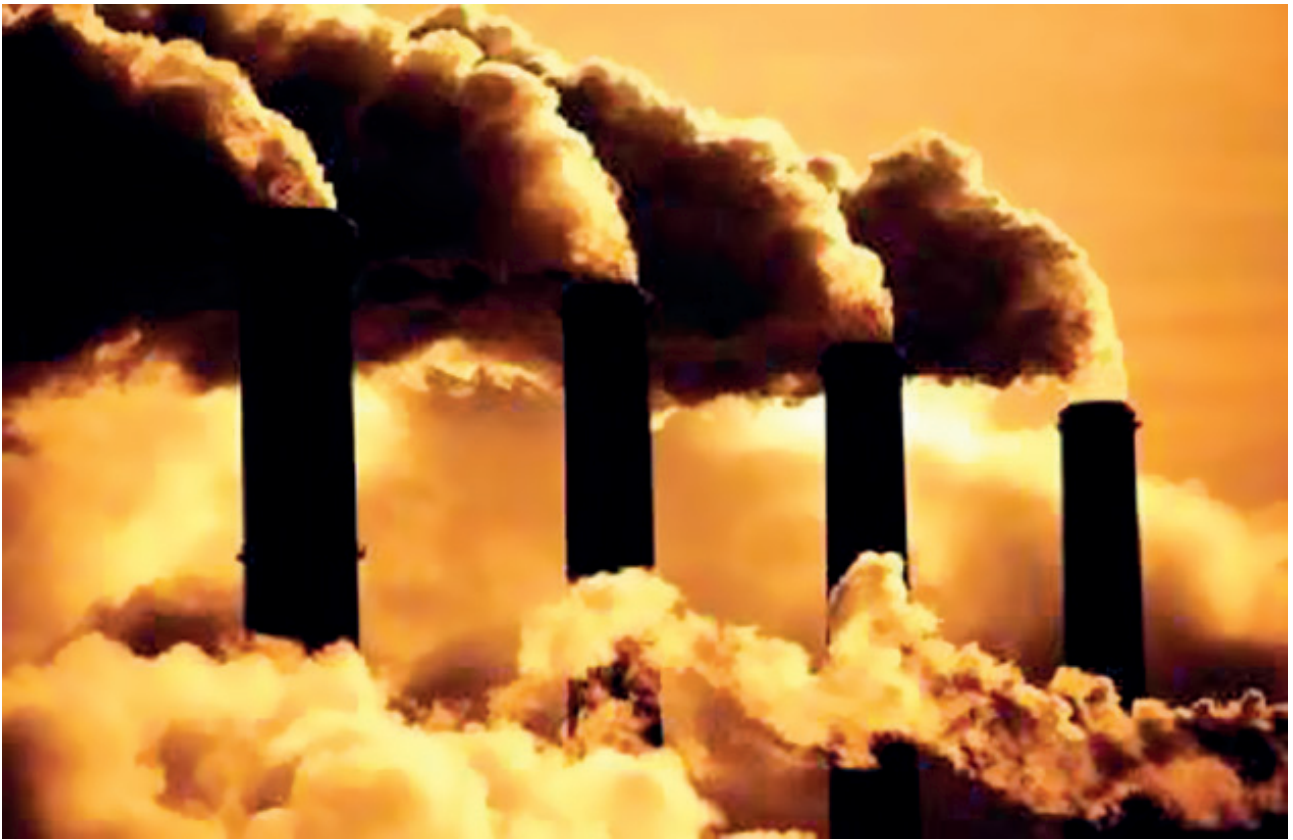
**Η δυσοίωνη αυτή διαπίστωση
που βασίζεται στα τελευταία στοι-
χεία τα οποία συλλέχθηκαν από τον**

ΟΗΕ διατυπώνεται τρία χρόνια μετά τη μεγάλη ξηρασία στο Κέρας της Αφρικής, η οποία σε συνδυασμό με τον εμφύλιο πόλεμο, είχαν προκαλέσει έναν φοβερό λιμό στη Σομαλία που σκότωσε 250.000 ανθρώπους.

Τα τρία τέταρτα των Σομαλών που χρειάζονται απεγνωσμένα σίτιση είναι οι εκτοπισμένοι, οι άνθρωποι που έχουν εγκαταλείψει τις εστίες τους εξαιτίας των βιαιοτήτων και των συγκρούσεων μεταξύ των διάφορων εμπόλεμων μονάδων.

Είδηση στις 29/1/2015

Μόλυνση του περιβάλλοντος

Υπολογίζεται ότι 12,6 εκατομμύρια άνθρωποι πέθαναν ως αποτέλεσμα του ανθυγιεινού περιβάλλοντος το 2012 - σχεδόν ένας στους τέσσερις του συνόλου των παγκόσμιων θανάτων - σύμφωνα με νέα έκθεση που παρουσίασε ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (Π.Ο.Υ.).

Σύμφωνα με αυτήν, περιβαλλοντικοί παράγοντες, όπως είναι ο μολυσμένος αέρας και το νερό, η ρύπανση του εδάφους, η έκθεση σε χημικές ουσίες, η κλιματική αλλαγή και η υπεριώδης ακτινοβολία, φέρεται να συμβάλλουν σε περισσότερες από 100 είδη ασθενειών.

«Ένα υγιές περιβάλλον έχει ως αποτέλεσμα έναν υγιή πληθυσμό», δήλωσε η Γενική Διευθύντρια του Π.Ο.Υ., Δρ Μάργκαρετ Τσαν. «Αν οι χώρες δεν αναλάβουν δράσεις για να καταστήσουν το περιβάλλον όπου οι άνθρωποι ζουν και εργάζονται υγιές, εκατομμύρια ανθρώπων θα συνεχίσουν να αρρωσταίνουν και να πεθαίνουν πρώιμα», προειδοποίησε.

Είδηση στις 16/3/2016

Δραστηριότητες

1. Δημιουργούμε ένα κολλάζ με φράσεις, εικόνες και σκίτσα με τα μηνύματα των προφητών για τον ερχομό του Μεσσία.
2. Βρίσκουμε εικόνες από το διαδίκτυο για τα μεγάλα προβλήματα της εποχής όπως: πόλεμος, πείνα, φτώχεια, εκμετάλλευση, κοινωνικές ανισότητες, κ.ά. και δίπλα σε αυτές βάζουμε φράσεις από τις προρρήσεις (προφητείες) των προφητών.
3. Δραματοποιούμε τη σκηνή: Ένας προφήτης της Παλαιάς Διαθήκης και ένας ψευδοπροφήτης προσπαθούν να πείσουν τον κόσμο που τους ακούει. Προσέχουμε το ύφος που μιλάει ο καθένας,

αν χρησιμοποιεί επιχειρήματα και ποια είναι αυτά και πώς αντιδράει το κοινό που τους ακούει.

4. Βρίσκουμε από το διαδίκτυο και από τις εφημερίδες ανθρώπους που διαμαρτύρονται για την αδικία και καλούν τους ανθρώπους να αλλάξουν. Δημιουργούμε ένα κολλάζ με εικόνες και σύντομα κείμενα και κάθε ομάδα το παρουσιάζει στην τάξη.

5η Θεματική ενότητα

**Η Εκκλησία του Χριστού μπαίνει
στην ιστορία**

Περιεχόμενα

1. Η γενέθλια μέρα της Εκκλησίας

- Το κήρυγμα του Πέτρου.
- Διαβάζουμε την εικόνα της Πεντηκοστής
- Έθιμα της Πεντηκοστής

2. Τι σημαίνει «Εκκλησία»;

- Η εκκλησία που συναθροίζεται
- Εικόνες και σύμβολα για την Εκκλησία

3. Η ζωή στις πρώτες χριστιανικές κοινότητες

- Η ζωή ως κοινωνία: Κοινότητες αγάπης
- Η ζωή ως προσευχή και ευχαριστία

Σε αυτή την ενότητα

- ◆ Θα αναγνωρίσουμε στην ημέρα της Πεντηκοστής το γεγονός της ιστορικής φανέρωσης της Εκκλησίας.
- ◆ Θα αποκρυπτογραφήσουμε το νόημα των συμβολικών και εικονικών παραστάσεων της Εκκλησίας.
- ◆ Θα περιγράψουμε και θα αξιολογήσουμε τη ζωή της πρώτης χριστιανικής κοινότητας ως κοινωνίας αγάπης.
- ◆ Θα προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε χαρακτηριστικά των πρώτων χριστιανών στην σημερινή εποχή.

- ◆ Θα συζητήσουμε για τον κεντρικό ρόλο της Ευχαριστίας στην Εκκλησία.
- ◆ Θα εξηγήσουμε την αξία της ευγνωμοσύνης και της ευχαριστίας στη ζωή και στις σχέσεις με τους άλλους.

1. Η γενέθλια ημέρα της Εκκλησίας

Η εμπειρία της Πεντηκοστής

Στη γιορτή της Πεντηκοστής, άνθρωποι από διάφορα μέρη του κόσμου έρχονταν στην Ιερουσαλήμ για να προσευχηθούν εκεί και να γιορτάσουν.

Όταν έφτασε η ημέρα της Πεντηκοστής, οι μαθητές και οι μαθήτριες του Ιησού ήταν όλοι μαζί συγκεντρωμένοι σαν μια ψυχή και προσεύχονταν. Ξαφνικά ήρθε από τον

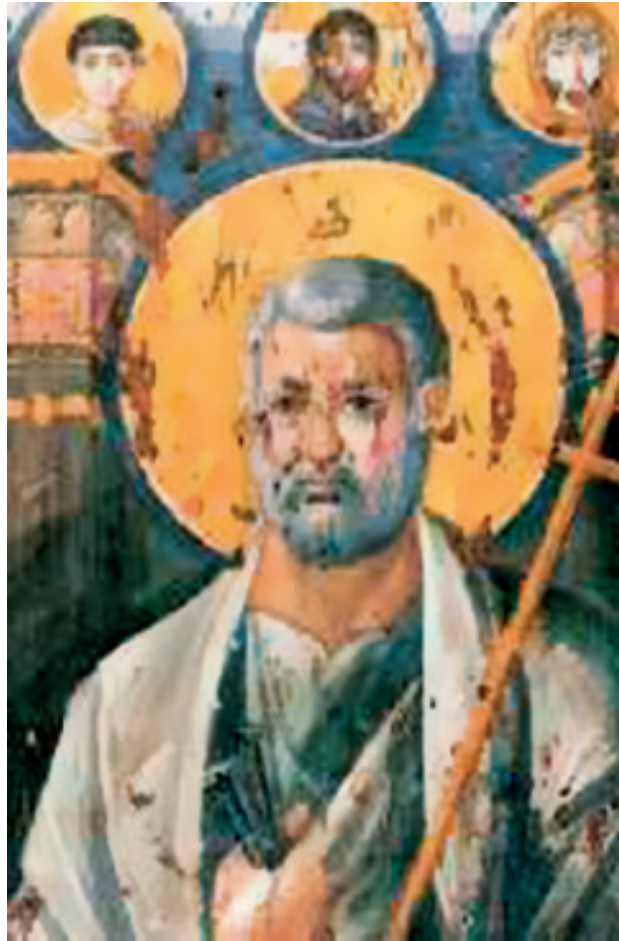
ουρανό μια βουή, σαν να φυσούσε δυνατός άνεμος, και γέμισε όλο το σπίτι όπου κάθονταν. Τότε τους παρουσιάστηκαν γλώσσες σαν φλόγες φωτιάς, που μοιράστηκαν και κάθισαν από μία στον καθένα από αυτούς. Όλοι τότε πλημμύρισαν από Πνεύμα Άγιο και άρχισαν να μιλούν με άλλες γλώσσες, ανάλογα με την ικανότητα που έδινε το Άγιο Πνεύμα.

Όταν ακούστηκε αυτή η βουή, συγκεντρώθηκε πλήθος, από την πόλη. Όλοι τους ήταν κατάπληκτοι, γιατί ο καθένας τους άκουγε τους αποστόλους να μιλάνε στη δική του γλώσσα. Απορούσαν και έλεγαν ο ένας στον άλλον: «Τι να σημαίνει άραγε αυτό;» Κι άλλοι κορόιδευαν και έλεγαν: «Ετούτοι πρέπει να είναι πολύ μεθυσμένοι».

Πραξ 2, 1-13

Το κήρυγμα του Πέτρου

**Άγιος Πέτρος. Ι.Μ. Αγ. Αικατερίνης,
Σινάδος αιώνας**

**Ο Πέτρος τότε λέγει προς αυτούς:
«Μετανοήστε, και ας βαφτιστεί καθένας από εσάς στο όνομα του Ιησού Χριστού σε άφεση των αμαρτιών σας, και θα λάβετε τη δωρεά του Αγίου Πνεύματος.**

Γιατί για σας είναι η υπόσχεση και για τα τέκνα σας και για όλους όσοι είναι μακριά, όσους προσκαλέσει ο Κύριος ο Θεός μας».

Και με άλλα, περισσότερα λόγια μαρτυρούσε επίσημα και τους παρακαλούσε λέγοντας: «Σωθείτε από τη γενιά αυτήν τη διεστραμμένη».

Αυτοί λοιπόν που αποδέχτηκαν τον λόγο του βαφτίστηκαν και προστέθηκαν την ημέρα εκείνη περίπου τρεις χιλιάδες ψυχές.

Και επέμεναν καρτερικά συνεχώς στη διδαχή των αποστόλων και στην κοινωνία και στο κόψιμο με τα χέρια του άρτου και στις προσευχές.

Πραξ 2, 38-42

Απολυτίκιο της εορτής της Πεντηκοστής

Εὐλογητὸς εἶ Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν,
ὁ πανσόφους τοὺς ἀλιεῖς ἀναδείξας,
καταπέμψας αὐτοῖς τὸ Πνεῦμα τὸ
Ἅγιον,
καὶ δι' αὐτῶν τὴν οἰκουμένην
σαγηνεύσας,
Φιλάνθρωπε, δόξα σοι.

Δηλαδή:

Ευλογημένος να είσαι Χριστέ, ο
Θεός μας,
εσύ που έκανες σοφούς τους
ψαράδες
στέλνοντάς τους το Ἅγιο Πνεῦμα
και μ' αυτούς γνώρισε τον λόγο σου
όλος ο κόσμος.
Δοξασμένος να είσαι, φιλόανθρωπε.

Διαβάζουμε την εικόνα της Πεντηκοστής

Πεντηκοστή, Θεοφάνης ο Κρητικός,
1546, Ι.Μ. Σταυρονικήτα

Βλέπουμε τους Αποστόλους συ-
γκεντρωμένους στο υπερώο. Είναι

χωρισμένοι σε δύο ομάδες και κάθονται σε ημικύκλιο. Στην κορυφή κάθονται οι Απόστολοι Πέτρος και Παύλος. Δίπλα τους αντίστοιχα ο Ευαγγελιστής Λουκάς και ο Ευαγγελιστής Μάρκος. Στη συνέχεια, οι υπόλοιποι Απόστολοι κατά σειρά ηλικίας, με τους πιο νέους στην ηλικία μαθητές να κλείνουν το ημικύκλιο. Τα πρόσωπα όλων είναι ήρεμα, με γλυκιά έκφραση και με βλέμμα στοχαστικό. Επειδή θα διδάξουν στα πέρατα της οικουμένης, κρατούν ειλητάρια και ο απόστολος Παύλος βιβλίο. Στο κέντρο του ημικυκλίου, παρατηρούμε ότι υπάρχει μια κενή θέση ανάμεσα στον Πέτρο και στον Παύλο. Είναι η θέση του Χριστού που είναι η κεφαλή της Εκκλησίας.

Στο επάνω μέρος της εικόνας, μέσα σε χρυσό φόντο, εικονίζεται ο

ουρανός. Απ' αυτόν δώδεκα ακτίνες που καταλήγουν σε γλώσσες φωτιάς κατεβαίνουν προς τους αποστόλους.

Στο κέντρο και κάτω από το ημικυκλικό κάθισμα των Αποστόλων, βλέπουμε τη μορφή ενός γέροντα βασιλιά με στέμμα που κάθεται σε ένα σκοτεινό μέρος και συμβολίζει τον κόσμο. Στα χέρια του κρατάει ένα λευκό ύφασμα μέσα στο οποίο υπάρχουν δώδεκα ειλητάρια, που συμβολίζουν όλες τις φυλές και τους λαούς της γης όπου οι Απόστολοι θα κηρύξουν τον λόγο του Θεού.

Είναι χτυπητή η αντίθεση ανάμεσα στο πάνω μέρος της εικόνας, στο οποίο κυριαρχεί το φως της Πεντηκοστής και στο σκοτάδι του κάτω μέρους, το οποίο συμβολίζει τον κόσμο της άγνοιας πριν τον ερχομό του Χριστού.

Έθιμα της Πεντηκοστής

Ψυχοσάββατο πριν την Κυριακή της Πεντηκοστής

Όπως η Κυριακή είναι η ημέρα της Ανάστασης, έτσι το Σάββατο είναι η ημέρα όλων όσων έχουν πεθάνει, με την ελπίδα και της δικής τους ανάστασης και για να τους θυμόμαστε και να έχουμε κοινωνία

μαζί τους. Την ημέρα αυτή οι χριστιανοί φέρνουν πρόσφορα (άρτους) για τη Θεία Λειτουργία και δίνουν στον ιερέα τα ονόματα των δικών τους ανθρώπων (που είτε ζουν είτε έχουν πεθάνει), για να τα μνημονεύσει. Η Ορθόδοξη Χριστιανική Εκκλησία καθιέρωσε ειδικά δύο συγκεκριμένα Σάββατα για να τιμήσει τη μνήμη όλων όσων έχουν πεθάνει. Είναι αυτά που ονομάζονται Ψυχοσάββατα: το Σάββατο πριν την Κυριακή της Απόκρεω και το Σάββατο πριν από την Κυριακή της Πεντηκοστής. Τα δύο Ψυχοσάββατα οι πιστοί φτιάχνουν πρόσφορα, τελούν μνημόσυνα στις εκκλησίες και τρισάγια στους τάφους των προσφιλών τους προσώπων, μοιράζουν κόλλυβα και προσφέρουν ελεημοσύνες στους φτωχούς.

Κυριακή της Πεντηκοστής: «Γονατιστή» Κυριακή

Αμέσως μετά το τέλος της Λειτουργίας της Πεντηκοστής, τελείται ο Εσπερινός της εορτής του Αγίου Πνεύματος, που γίνεται με γονυκλισία, επειδή τρεις φορές γονατίζουν οι πιστοί πάνω σε φύλλα καρυδιάς, όταν ακούν την πρόσκληση από τον ιερέα «έτι και έτι, κλίναντες τα γόνατα, του Κυρίου δεηθώμεν». Ο ιερέας διαβάζει μεγαλόφωνα τις αντίστοιχες ευχές.

Φύλλα Καρυδιάς

Οι πιστοί γονατίζουν πάνω σε φύλλα καρυδιάς, επειδή αυτά συμβολίζουν την πικρία που κατέχει τις ψυχές των νεκρών την ημέρα αυτή, μιας που τα φύλλα είναι πικρά. Σύμφωνα με μία άλλη παράδοση το γονάτισμα γίνεται, για να παρακαλέσουν οι πιστοί να μην πέσει το γεφύρι που ενώνει τον πάνω κόσμο με τον κάτω.

Με αφορμή αυτό το έθιμο ο Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης, έγραψε τα εξής:

«Από το Πάσχα έως την εορτή του Αγίου Πνεύματος ημέρες Πενήντα. Την Πεντηκοστή οι ευρισκόμενοι απ' εδώθε μεριά, επιβιούντες¹ εν τοις φαινομένοις, εύχονται υπέρ των μεταστάντων² από την άλλη μεριά του χάσματος, του φοβερού λάκκου. Μετέχουν στην κοινή προσευχή της Εκκλησίας, γονατίζοντας πάνω σε πράσινα φύλλα καρυδιάς.

Τα υποδιαιρούμενα σε ευάριθμα φυλλίδια μεγάλα φύλλα της καρυδιάς, που εκτός του ότι ο θρεπτικός της και νοστιμώτατος καρπός, παρομοιάζει με τον εγκέφαλο, κέντρο

---

1. επιβιούντες: ζωντανοί

2. μεταστάντων: πεθαμένοι

της ατομικής ενός εκάστου σκέψης, περιέχει και ποικίλες ωφέλιμες και ιαματικές ουσίες.

Επίσης δεν πρέπει να θεωρηθεί άσχετο, το ότι τον έσω ξυλώδη φλοιό του καρυδοεγκεφάλου, τον παρομοιάζουμε με το μικρότερο των πλεούμενων, με τα οποία ο άνθρωπος, αντιμετωπίζει τις τύχες του ταξιδίου, επί του ετέρου των φυσικών στοιχείων, του μορφοποιού³ του φωτός ύδατος, αποκτώντας την επιβαλλομένη πείρα, πριν κενούμενος παντός ορατού, πληρωθεί ως ο άνεμος.

Εκτός τούτου, η καρυδιά, που πάνω στα ελάσματα των σχημάτων που η χλωροφύλλη της φωτοσυνθέσεως

---

3. μορφοποιού: αυτός που δίνει μορφή σε κάτι

επιβάλλει, γονατίζουμε ευχόμενοι για τους προσφιλείς⁴ κεκοιμημένους⁵, έχει ως δέντρο ξύλο, εκτιμώμενο όχι μόνο στην επιπλοποιΐα, αλλά και στην κατασκευή σεντουκιών των μεταστάντων σωμάτων.

Επίσης λέγονται σεντούκια, τα μπαούλα όπου φυλάγεται η προίκα του γάμου. Εξ άλλου η φυσιολογία του δέντρου, που δίκαια σχετίσθηκε προς τον ύπατο θεό των ανθρωπίνων μύθων φθάνει στην καρποφορία δι' ενός γάμου ασυνήθους εις την καθ' ημέραν τάξη των φυτών.

Γονατίζοντας πάνω στα φύλλα της καρυδιάς την Πεντηκοστή, είναι δυνατόν λοιπόν να ισχυριστούμε,

---

4. προσφιλείς: αγαπημένοι

5. κεκοιμένους: πεθαμένοι

ότι επιτελούμε έναν γάμο παράξενο, με τις ψυχές των προσφιλών, που ξημερώνοντας το Σάββατο του Ρουσαλιού, ξανά κλείνονται στον κάτω κόσμο, μετά που επί τόσες ημέρες η χαρά της Αναστάσεως του Χριστού, τις άφηκε ελεύθερες να 'ρθουν κοντά μας».

**Νίκου Γαβριήλ Πεντζίκη,
Ομιλήματα, Ακρίτας 1922**

Δραστηριότητες

1. Βρισκόμαστε και εμείς με το υπόλοιπο πλήθος την ημέρα της Πεντηκοστής στα Ιεροσόλυμα. Μετά το τέλος της ομιλίας του αποστόλου Πέτρου περιγράφουμε τα συναισθήματα που νιώσαμε στην ομάδα μας. Μετά γράφουμε σε ένα χαρτί με μία λέξη το βασικό συναίσθημα που αισθάνθηκε κάθε μέλος της ομάδας. Ένας εκπρόσωπος από κάθε ομάδα διαβάζει αυτά που έγραψε η ομάδα του στην ολομέλεια της τάξης. Τέλος γράφουμε όλες τις λέξεις – συναισθήματα σε μεγάλο χαρτί του μέτρου με τίτλο «Πεντηκοστή - Η γενέθλια ημέρα της Εκκλησίας».

2. Παρουσιάζουμε με την ομάδα

μου μια «παγωμένη εικόνα» των μαθητών του Χριστού τη στιγμή της επιφοίτησής τους από το Άγιο Πνεύμα.

3. Περιγράψω την εικόνα της Πεντηκοστής του Δομήνικου Θεοτοκόπουλου και τη συγκρίνω με την εικόνα του Θεοφάνη του Κρητικού. Με βοηθήστε οι παρακάτω ερωτήσεις:

- ◆ Ποια είναι τα πρόσωπα που εικονίζονται σε κάθε πίνακα;
- ◆ Πώς τα παρουσιάζει κάθε ζωγράφος; Τι δείχνει η έκφραση των προσώπων τους; Ποια τα συναισθήματά τους;

**Πεντηκοστή, Δομήνικος Θεοτοκό-
πουλος, αρχές 17ου αιώνα**

2. Τι σημαίνει «Εκκλησία»;

Ο όρος εκκλησία προέρχεται από αρχαίο ρήμα εκκαλώ που σημαίνει κλήση και συνέλευση λαού. Με τον όρο, λοιπόν, «Εκκλησία» δεν εννοούμε τον ναό, αλλά το σύνολο των πιστών που έχουν αποδεχτεί την πίστη στον Χριστό και συμμετέχουν στα μυστήρια της Εκκλησίας.

Η γενέθλια ημέρα της Εκκλησίας είναι η ημέρα της Πεντηκοστής, όταν οι Απόστολοι, μετά την επιφοίτηση του Αγίου Πνεύματος, κήρυξαν στο πλήθος που είχε συγκεντρωθεί εξαιτίας της βροντής.

Η εκκλησία που συναθροίζεται

Η Εκκλησία, είναι κάτι περισσότερο από μια ανθρώπινη κοινότητα, είναι το σώμα του Χριστού, όπου οι άνθρωποι είναι ενωμένοι μαζί του και μεταξύ τους. Από τα πρώτα βήματα της Εκκλησίας, η ζωή των χριστιανών ήταν ζωή αδελφοσύνης. Δεν υπήρχαν διακρίσεις μεταξύ

ανδρών και γυναικών, Ιουδαίων και Ελλήνων, πλουσίων και φτωχών, αφού όλοι ήταν ίσοι μπροστά στον Θεό.

Ο Χριστός, που ήρθε για να σώσει τον άνθρωπο, έγινε αδελφός του καθενός από μας. Μάλιστα ο Θεάνθρωπος Χριστός αποκαλούσε τους μαθητές του και τους άλλους ανθρώπους «αδελφούς». Ακόμα και σήμερα οι χριστιανοί (κυρίως οι μοναχοί και οι κληρικοί) προσφωνούνται «αδελφοί», ακολουθώντας το παράδειγμα του Χριστού.

Στη μεγάλη οικογένεια της Εκκλησίας τα μέλη συνδέονται στενά μεταξύ τους με τον σύνδεσμο της αγάπης. Όπως τα μέλη ενός σώματος δεν μπορούν να υπάρχουν ξεχωριστά από το σώμα, έτσι κανένας χριστιανός δεν μπορεί να υπάρξει

μόνος του μακριά από τον Χριστό.

Η αδελφοσύνη και η ενότητα εκφράζεται και πραγματοποιείται μέσα από τα μυστήρια της Εκκλησίας. Σε αυτά ολοκληρώνεται η δύναμη της χριστιανικής αγάπης. Η συμμετοχή μας, στο μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας, είναι έμπρακτη αδελφοσύνη. Οι χριστιανοί, όταν μετέχουν στη Θεία Ευχαριστία, ενώνονται με το Χριστό αλλά και μεταξύ τους σαν πραγματικά αδέλφια.

**Θρησκευτικά Στ΄τάξης,
2006, διασκευή**

...Τον ένδοξο δε αυτόν Κύριο μας τον έδωσε κεφαλή στην Εκκλησία, παρά-πάνω από όλα. Αυτή δε η Εκκλησία είναι το σώμα του, το συμπλήρωμα του Χριστού ως άνθρωπου και ως κεφαλής της Εκκλησίας·

**του Χριστού, ο οποίος ως άπειρος
Θεός γεμίζει τα πάντα με την πανά-
γαθο παρουσία του και χορηγεί τα
πάντα σε όλα τα δημιουργήματά του.**

Εφ 1, 22-23

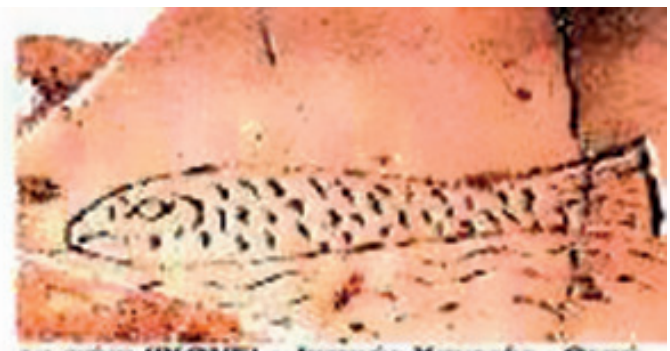
**«Να δώσετε χαιρετισμούς και στην
εκκλησία που συναθροίζεται στο
σπίτι τους...»**

Ρωμ 16,5

Εικόνες και σύμβολα για την Εκκλησία

Ο ΙΧΘΥΣ

Είναι το πιο γνωστό σύμβολο μετά τον Σταυρό. Συμβολίζει τον Χριστό. Η Ακροστιχίδα του σημαίνει: **Ι** (Ιησούς) **Χ** (Χριστός) **Θ** (Θεού) **Υ** (Υιός) **Σ** (Σωτήρ). Συμβολίζει, επίσης, τη Θεία Ευχαριστία.

Η Άμπελος

**Χριστός ως
Άμπελουργός
(Άγγελος
Ακοτάντος,
15ος αιώνας)**

Συμβολίζει τον Χριστό και την Εκκλησία, σύμφωνα με τα λόγια του Χριστού «Εγώ είμαι το αμπέλι και εσείς τα κλήματα».

**«Ο Κύριος είναι η κληματαριά.
Εσύ το κλαδί. Όσο είσαι ενωμένος
με την κληματαριά, θα καρποφορείς
καρπούς αγαθούς...»**

Αγίου Δημητρίου του Ροστώφ

Το καράβι

Συμβολίζει την εκκλησία που έχει ως κυβερνήτη τον Χριστό.

Κατά τον όσιο Παΐσιο τον Αγιορείτη:

Η Εκκλησία είναι όπως το καράβι.

Άλλος κοιμάται, άλλος χαζεύει.

Αυτό τραβά τον δρόμο του.

Άλλος πάλι αγωνίζεται, παλεύει

πάνω

με τα κύματα.

**Όλοι μαζί προχωρούν.
Φθάνει να είσαι μέσα στην
Εκκλησία.
Γι' αυτό να φροντίζετε να είστε
πάντα στις ακολουθίες.**

Η άγκυρα

Συμβολίζει την ελπίδα της σωτηρίας. Αντεστραμμένη υπονοεί Σταυρό.

Δραστηριότητες

1. Παρατηρούμε τα σύμβολα της Εκκλησίας. Με βάση αυτά σχεδιάζουμε στην ομάδα μας δικά μας σκίτσα - σύμβολα και γράφουμε μια σύντομη φράση -λέξη για το καθένα από αυτά.

2. Γράφουμε σ' ένα χαρτάκι μία λέξη που μας έρχεται στο μυαλό όταν ακούμε τη λέξη Εκκλησία του Χριστού. Συζητάμε τις λέξεις αυτές στην ομάδα μας και επιλέγουμε δύο από αυτές που τις θεωρούμε πιο σημαντικές. Κάθε ομάδα ανακοινώνει τις λέξεις αυτές στην τάξη και εξηγεί τους λόγους που διάλεξε αυτές τις λέξεις. Κολλάμε τα χαρτάκια με τις λέξεις αυτές στον πίνακα και γράφουμε μία παράγραφο,

χρησιμοποιώντας αυτές τις λέξεις, για το τι σημαίνει για τον καθένα μας η λέξη Εκκλησία.

3. Συγκρίνουμε στην ομάδα μου την εκκλησία του Δήμου στην αρχαία Αθήνα με την Εκκλησία του Χριστού. Βρίσκουμε ομοιότητες και διαφορές. Τις καταγράφουμε σε πίνακα όπως τον παρακάτω.

Εκκλησία του Δήμου	Εκκλησία του Χριστού

3. Η ζωή στις πρώτες χριστιανικές κοινότητες

Η ζωή ως κοινωνία: Κοινότητες αγάπης

Δείπνο αγάπης (κατακόμβη Πρίσκιλλας)

Οι πρώτοι πιστοί στον Χριστό στην αρχή δε διέκοψαν τον σύνδεσμό τους με την Ιουδαϊκή θρησκεία. Μάλιστα, πήγαιναν συχνά στον ναό του Σολομώντα, για να λατρεύουν τον Θεό. Γρήγορα όμως άρχισαν να

καταλαβαίνουν ότι έπρεπε να βρουν ιδιαίτερους τόπους για να συγκεντρώνονται όλοι μαζί. Οι τόποι αυτοί αρχικά ήταν ιδιωτικά σπίτια. Σπίτια που πολλοί πιστοί τα πρόσφεραν με ευχαρίστηση και χαρά. Εκεί πλέον προσεύχονταν οι πιστοί. Εκεί παρακολουθούσαν και συμμετείχαν στη Θεία Ευχαριστία. Εκεί άκουγαν τους Αποστόλους να διηγούνται τη ζωή και τα λόγια του Χριστού.

Όλα αυτά είχαν ως αποτέλεσμα να σχετίζονται μεταξύ τους οι πιστοί με ειλικρινή αγάπη. Οι διαφορές, οι εγωισμοί, τα μίσση είχαν δώσει τη θέση τους στην ταπείνωση και την αδερφική αγάπη. Σαν μια οικογένεια, κάθονταν όλοι μαζί στο ίδιο τραπέζι και έτρωγαν χωρίς να ξεχωρίζουν κανένα για τον πλούτο του, την κοινωνική του θέση και τη

μόρφωσή του. Αγάπες ονομάζονταν αυτά τα κοινά τραπέζια, στα οποία έπαιρναν μέρος οι πρώτοι χριστιανοί. Όλοι έδιναν χρήματα για να ετοιμάζονται αυτά τα κοινά τραπέζια.

Από την Καινή Διαθήκη

«Στον καθένα ανάλογα με τις ανάγκες του»

Όλοι όσοι πίστεψαν είχαν μια καρδιά και μια ψυχή. Κανείς δεν θεωρούσε ότι κάτι από τα υπάρχοντά του ήταν δικό του. Όλα τα είχαν κοινά. Οι Απόστολοι κήρυτταν και βεβαίωναν με μεγάλη πειστικότητα ότι ο Κύριος Ιησούς αναστήθηκε. Και ο Θεός έδινε σε όλους πλούσια τη χάρη του. Δεν υπήρχε κανείς ανά-

μεσά τους που να στερείται τα απαραίτητα. Γιατί όσοι είχαν χωράφια ή σπίτια τα πουλούσαν, και έφερναν το αντίτιμο αυτών που πουλούσαν και το έθεταν στη διάθεση των Αποστόλων. Από αυτό δινόταν στον καθένα ανάλογα με τις ανάγκες του. Έτσι έκανε και ο Ιωσής, ένας λευίτης από την Κύπρο, που οι Απόστολοι τον ονόμασαν Βαρνάβα, όνομα που μεταφράζεται «ο άνθρωπος της παρηγοριάς». Αυτός είχε ένα χωράφι, το πούλησε και έφερε τα χρήματα και τα έθεσε στη διάθεση των Αποστόλων.

Πραξ 4, 32-37

«Ουκ ένι Ιουδαίος ουδέ Έλλην...»

Είστε, λοιπόν, όλοι παιδιά του Θεού, αφού πιστεύετε στον Ιησού Χριστό. Και αυτό, γιατί όσοι βαφτιστήκατε στο όνομα του Χριστού, έχετε ντυθεί τον Χριστό. Δεν υπάρχει πια Ιουδαίος και ειδωλολάτρης, δεν υπάρχει δούλος και ελεύθερος, δεν υπάρχει άντρας και γυναίκα. Όλοι σας είστε ένας, χάρη στον Ιησού Χριστό. Και αφού ανήκετε στον Χριστό, είστε απόγονοι του Αβραάμ και κληρονόμοι της ζωής, όπως υποσχέθηκε ο Θεός.

Γαλ 3, 26-29

Όλοι ίσοι, όλοι φίλοι

Σε θυμάμαι πάντοτε στις προσευχές μου και ευχαριστώ τον Θεό μου, γιατί ακούω για την αγάπη που δείχνεις σε όλους τους χριστιανούς και για την πίστη που έχεις στον Κύριο Ιησού... Η αγάπη σου μού έδωσε μεγάλη χαρά και ενθάρρυνση, αδελφέ. Επίσης ανακουφίστηκαν οι καρδιές των πιστών χάρη σε εσένα.

Για αυτό, παρόλη την εξουσία που έχω από τον Χριστό να σε προστάζω

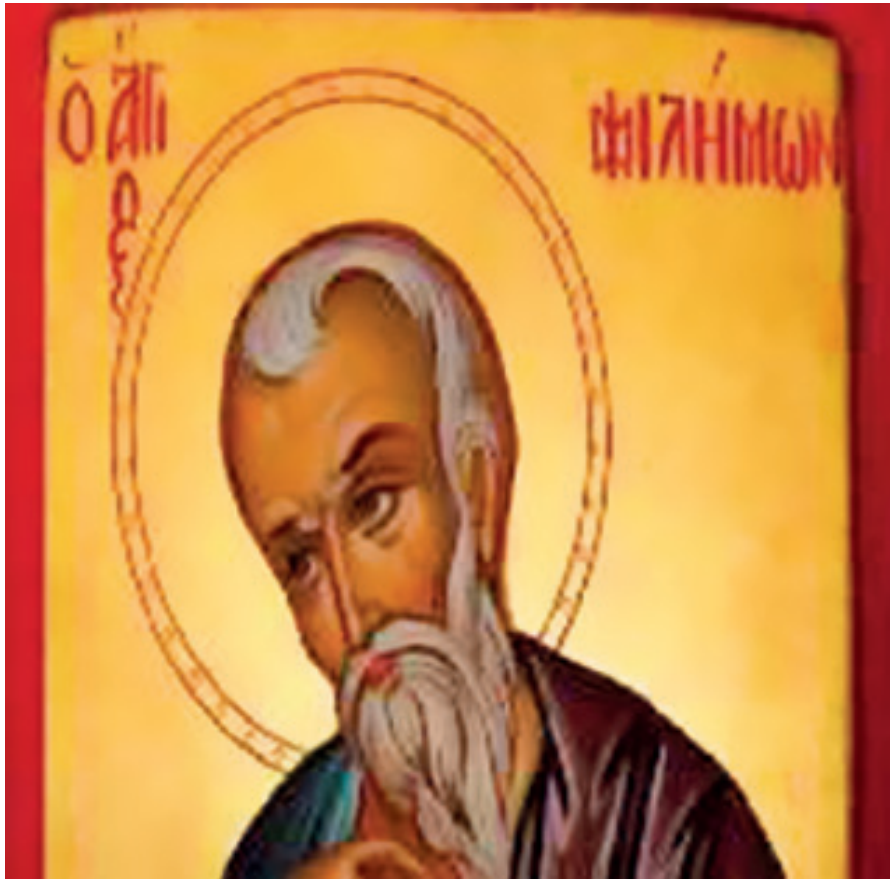
τι πρέπει να κάνεις, προτιμώ στο όνομα της αγάπης να σε παρακαλέσω. Εγώ λοιπόν, ο Παύλος, έτσι που είμαι προχωρημένος στα χρόνια και τώρα μάλιστα φυλακισμένος για τον Ιησού Χριστό, σε παρακαλώ για τον Ονήσιμο, το παιδί μου, που εδώ στη φυλακή μου το γέννησα στη νέα πίστη. Αυτός που κάποτε σου ήταν άχρηστος, τώρα είναι χρήσιμος σε εσένα και σε εμένα. Σου τον στέλνω λοιπόν πίσω. Δέξου τον, αυτόν που είναι τα ίδια μου τα σπλάχνα. Ήθελα να τον κρατήσω κοντά μου, ώστε να με διακονεί αντί για σένα, τώρα που είμαι στη φυλακή επειδή κηρύττω το ευαγγέλιο. Χωρίς τη συγκατάθεσή σου όμως δεν θέλησα τίποτε να κάνω, γιατί δεν θέλω να σε αναγκάσω να μου κάνεις αυτό το καλό. Προτιμώ να το κάνεις με τη θέλησή σου.

Ίσως μάλιστα για αυτό απομακρύνθηκε από εσένα ο Ονήσιμος προσωρινά: για να τον πάρεις πίσω για πάντα. Όχι πια ως δούλο, αλλά παραπάνω από δούλο - ως αγαπητό αδελφό. Σε εμένα είναι πράγματι πολύ αγαπητός, πολύ περισσότερο θα είναι σε εσένα και ως άνθρωπος και ως χριστιανός.

Αν, λοιπόν, με θεωρείς φίλο σου, δέξου τον σαν να ήμουν εγώ. Και να σε ζημίωσε ή σου χρωστάει κάτι, χρέωσέ το σε εμένα. Εγώ ο Παύλος το γράφω με το ίδιο μου το χέρι, εγώ θα σου το ξεπληρώσω για να μη σου πω ότι εσύ μου χρωστάς περισσότερο – τον ίδιο σου τον εαυτό. Ναι, αδελφέ μου, ας πάρω και εγώ κάτι από σένα για χάρη του Κυρίου. Ανακούφισε την καρδιά μου στο όνομα του Χριστού.

Όλα αυτά σου τα γράφω επειδή έχω εμπιστοσύνη ότι θα με υπακούσεις και μάλιστα είμαι βέβαιος ότι θα κάνεις ακόμη περισσότερα από όσα γράφω...

Επιστολή προς Φιλήμονα

«Να δίνετε με το παραπάνω για κάθε καλό σκοπό»: Έμπρακτη προσφορά σε όσους έχουν ανάγκη

Πρέπει να ξέρετε πως όποιος σπέρνει με φειδώ¹ θα έχει λιγότερη σοδειά και όποιος σπέρνει απλόχερα η σοδειά του θα είναι άφθονη. Ο καθένας ας δώσει ό,τι του λείπει η

---

1. φειδώ: με μέτρο

καρδιά του χωρίς να στενοχωριέται ή να εξαναγκάζεται, γιατί ο Θεός αγαπάει αυτόν που δίνει με ευχαρίστηση. Ο Θεός έχει τη δύναμη να σας χορηγήσει πλουσιοπάροχα κάθε δωρεά, ώστε να είστε πάντοτε σε όλα τελείως αυτάρκεις και να δίνετε με το παραπάνω για κάθε καλό σκοπό. Το λέει και η Γραφή: «Σκόρπισε έδωσε στους φτωχούς, η αγαθοεργία του θα διαρκεί αιώνια». Και αυτός που δίνει στον σπορέα τον σπόρο και το ψωμί για να τραφεί, ας δώσει και πληθύνει και τον δικό σας σπόρο και ας αυξήσει τους καρπούς της αγαθοεργίας σας. Ο Θεός θα σας κάνει πλούσιους σε όλα, για να μπορείτε να δίνετε γενναιόδωρα.

Β΄ Κορ 9, 6-11

Ας πάρουμε την περίπτωση που κάποιος αδελφός ή κάποια αδελφή δεν έχουν ρούχα να ντυθούν και στερούνται το καθημερινό τους φαγητό. Κάποιος από σας τους πει: «Ο Θεός μαζί σας! Εύχομαι να βρείτε ρούχα και να χορτάσετε φαγητό». Ποιο το όφελος όμως, αν δεν του δώσετε και τα απαραίτητα που χρειάζεται το σώμα; Έτσι και η πίστη, αν δεν εκδηλώνεται με έργα, μόνη της είναι νεκρή.

Αλλά θα πει κάποιος: «Εσύ έχεις πίστη κι εγώ έχω έργα». Του απαντώ: «Δείξε μου την πίστη σου από τα έργα σου. Εγώ μπορώ να σου αποδείξω την πίστη μου από τα έργα μου».

Ιακ 2, 15-18

β. Από τους Πατέρες της Εκκλησίας

Αγαπητέ μου Γέμελλε,

Ο χριστιανός άρχοντας δεν φαίνεται απ' τη φορεσιά του ή απ' τους υπασπιστές και τους κλητήρες που τον συνοδεύουν. Φαίνεται απ' το ότι βοηθά όλους όσοι έχουν ανάγκη, απ' το ότι διορθώνει τα κακώς έχοντα, απ' το ότι αποφεύγει κάθε μορφής αδικία. Ακόμη, δεν επιτρέπει να χρησιμοποιηθεί η δύναμη που του προσφέρει η εξουσία, για να διαστρέψει το δίκαιο...

Αγαπητέ μου Γέμελλε, χαίρομαι που έγινες το λιμάνι για τους ναυαγούς, το μπαστούνι για το τσακισμένο πόδι, ο πύργος που προστατεύει τους αδικημένους απ' τους κοινωνικά δυνατούς...

Αν και βρίσκομαι, καθώς ξέρεις, σε

εξορία στην έρημο και σε πολύ στενόχωρες περιστάσεις, είμαι γεμάτος από πολλή χαρά, γιατί αισθάνεσαι και συ τη δικιά μας πνευματική ευχαρίστηση, που έγινες σύμμαχος στους αδικημένους.

**Με χριστιανική αγάπη, Ιωάννης
επίσκοπος**

**Επιστολή Αγίου Ιωάννη
Χρυσοστόμου
προς πλούσιο χριστιανό**

Τα χρήματα που έχεις τώρα από πού προέρχονται; Εάν πεις ότι ήρθαν από μόνα τους, τότε δεν πιστεύεις ότι σου τα έστειλε ο Θεός και έτσι γίνεσαι άθεος. Εάν όμως παραδέχεσαι ότι προέρχονται από τον Θεό, τότε πες μας τον λόγο για τον οποίο τα απέκτησες. Μήπως διότι ο Θεός

είναι άδίκος και μοιράζει με άνισο τρόπο τα αγαθά στους ανθρώπους; Ή μήπως επειδή ο Θεός προνόησε να κερδίσεις το βραβείο ενός σωστού τρόπου ζωής μέσα από την καλή μοιρασιά των αγαθών που έχεις;... Να ξέρεις ότι το παραπανίσιο ψωμί που έχεις ανήκει στον άνθρωπο που πεινά. Το ρούχο που φυλάς σε ντουλάπες ανήκει σε αυτόν που δεν έχει τι να φορέσει. Τα παπούτσια που καταστρέφονται παρατημένα σε κάποια αποθήκη ανήκουν σε αυτόν που περπατά ξυπόλητος. Τα χρήματα που σου περισσεύουν ανήκουν σε αυτόν που τα χρειάζεται. Έτσι λοιπόν, όταν δεν βοηθάς αυτούς που έχουν ανάγκη, είναι σαν να τους αδικείς.

Μ. Βασιλείου,
Στο ρητό του κατά Λουκά Ευαγγελίου
«Καθελώ μου τας αποθήκας»

γ. Κοινότητες αγάπης στην ιστορία

Τράπεζα σε ιερά μονή. Σε τέτοιους χώρους γινόταν οι αγάπες

Αυτό ήταν το ηθικό κλίμα μέσα στο οποίο ο Χριστιανισμός δίδαξε, ότι το έλεος¹, είναι μια από τις πρωταρχικές αρετές, ότι ένας φιλεύσπλαχνος

---

1. έλεος: συμπόνια, προσφορά

θεός απαιτεί από τους ανθρώπους να είναι φιλεύσπλαχνοι. Επιπλέον, το επακόλουθο, ότι επειδή ο Θεός αγαπά τους ανθρώπους, οι χριστιανοί δεν μπορούν να ευχαριστούν τον Θεό εκτός αν αγαπούν ο ένας τον άλλο, ήταν κάτι εξ ολοκλήρου νέο. Ίσως ακόμα πιο επαναστατική ήταν η αρχή ότι η χριστιανική αγάπη και φιλανθρωπία πρέπει να εκτείνονται πέρα από τα όρια της οικογένειας και της φυλής, ότι πρέπει να επεκταθούν «σε όλους εκείνους που σε κάθε τόπο, αναγνωρίζουν τον Κύριό μας, τον Ιησού Χριστό»

Πράγματι, η αγάπη και η φιλανθρωπία πρέπει να επεκταθούν ακόμη και πέρα από τη χριστιανική κοινότητα.

Rodney Stark, Η εξάπλωση του Χριστιανισμού. Πώς το άσημο και περιθωριακό κίνημα του Χριστού εξελίχθηκε σε κυρίαρχη θρησκευτική δύναμη στο Δυτικό Κόσμο μέσα σε λίγους αιώνες

Ο χριστιανισμός προϋποθέτει κοινή ζωή. Οι χριστιανοί οφείλουν να θεωρούνται μεταξύ τους «αδελφοί» (πράγματι, αυτό ήταν από τα πρώτα ονόματά τους), μέλη μιας κοινότητας που συνδέονται στενά μεταξύ τους. Και γι' αυτό η αδελφική αγάπη πρέπει να αποτελεί το πρώτο σημάδι και την πρώτη απόδειξη της μαρτυρίας αυτής της κοινότητας...

Οι χριστιανοί δεν είναι μόνον ενωμένοι μεταξύ τους αλλά είναι προπαντός «ένα εν Χριστώ», και μόνο αυτή η ένωση, η κοινωνία με τον

**Χριστό κάνει δυνατή την αληθινή
κοινωνία μεταξύ των ανθρώπων.**

**Γεώργιος Φλωρόφσκυ,
Το σώμα του ζώντος Χριστού.
Μια ορθόδοξη ερμηνεία της Εκκλησίας**

Η συμμετοχή των πιστών χριστιανών στο μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας τούς βοηθά να ενωθούν με τον Θεό και τον συνάνθρωπό τους. Είναι μυστήριο αγάπης, που παραδόθηκε

από τον ίδιο τον Χριστό, κατά τον Μυστικό Δείπνο. Διατηρείται από τα πρώτα χριστιανικά χρόνια και τα κοινά δείπνα των χριστιανών «αγάπες», μέχρι και σήμερα. Στο μυστήριο αυτό όσοι κοινωνούν μεταλαμβάνουν τα Τίμια Δώρα, που είναι το Σώμα και το Αίμα του Χριστού. Ακολούθως, σε μια νέα κίνηση αγάπης μοιράζονται με τους συνανθρώπους τους την αληθινή τροφή, που είναι η αγάπη του Θεού. Σε μια άλλη λειτουργική πράξη, την αρτοκλασία, που έχει και αυτή τις ρίζες της στις «αγάπες», ο ιερέας ευλογεί άρτους (ψωμιά), που φέρνουν ως δώρο στην Εκκλησία οι γιορτάρηδες, δηλαδή οι πιστοί που γιορτάζουν κάποιον άγιο. Ακολούθως, τα ψωμιά αυτά μοιράζονται στους πιστούς, κάτι που φανερώνει ακόμη περισσότερο τη σχέση της

αρτοκλασίας προς τις παλαιές «αγάπες» των πρώτων χριστιανών, όπου προσφερόταν από κοινού σε όλους η ίδια τροφή.

**Θρησκευτικά,
Δ΄ Δημοτικού Κύπρου,
Αγώνας για το καλό, α΄ τεύχος, 2016**

«Αυτό που ανακαλύπτει κάποιος στο Άγιο Όρος και δεν μπορεί εύκολα να ξεχάσει είναι ο μυστηριακός χαρακτήρας του κοινού γεύματος. Μετά την αγρυπνία πήγαμε στην τρά-

πεζα. Ο καθένας είχε μπροστά του ένα πιάτο φασολάδα, ένα κομμάτι ψωμί, τυρί κι ένα ποτήρι κρασί. Ο ηγούμενος χτύπησε ένα καμπανάκι, άρχισε η ανάγνωση ενός ιερού κειμένου και όλοι μας φάγαμε σιωπηλά. Για άλλη μια φορά, όπως συμβαίνει γενικά με τις έντονες εντυπώσεις που δέχεται κανείς στο Άγιο Όρος, πρέπει να ομολογήσω ότι δυσκολεύομαι να τις εκφράσω, επειδή και αυτή τη φορά, τόσα πολλά, μου φαίνεται ότι αξίζει να καταγραφούν. Η τράπεζα έμοιαζε με τις ευχαριστιακές συνάξεις των πρώτων χριστιανών, που συνδέονταν με την προσδοκία των Εσχάτων, της Δευτέρας Παρουσίας του Χριστού».

Erhart Kästner,
Die Stundentrommel vom Heiligen
Berg Athos, εκδ. Insel

...Το πνεύμα της αγάπης, της φι-
λανθρωπίας, της αλληλοβοήθειας,
της κοινοκτημοσύνης και ακτημο-
σύνης που βιώθηκε στο «Βυζάντιο»
καθώς και στα ισνάφια¹ της Τουρκο-
κρατούμενης Ελλάδας, είναι η συνέ-
χεια της ζωής της πρωτοχριστιανι-
κής Ενορίας.

Στις μέρες μας το πνεύμα αυτό δι-
ατηρείται αλώβητο στα μοναχικά
καθιδρύματα (κοινόβια, σκήτες, κε-
λιά κλπ.). Αυτό το πνεύμα αγκαλιά-
ζει όλα τα πράγματα και όλες τις
ανάγκες, τόσο τις υλικές όσο και τις
πνευματικές. Στις σκήτες και στα
Μοναστήρια υπάρχει λ.χ. ο θεσμός
των «Παγκοινιών» όπου όλοι βοη-
θούν σ' ένα δύσκολο έργο και μία

---

1. ισνάφια: συντεχνίες ή παρέες αν-
θρώπων με κοινά ενδιαφέροντα.

έκτακτη ανάγκη κάποιου αδελφού. Όταν υπάρχει ένα δύσκολο διακόνημα, επιστρατεύονται όλοι εκούσια και αγαπητικά, για να βοηθήσουν. Η φράση «κάνε αγάπη» είναι από τις πιο συνήθεις μεταξύ των μοναχών.

**Ιερομονάχου Σάββα Αγιορείτου,
«Τα Ασκητικά Της Ενορίας»**

Το καθιερωμένο εορταστικό τραπέζι ανήμερα των Χριστουγέννων στήνει και φέτος το Κέντρο Υποδοχής και Αλληλεγγύης του δήμου Αθηναίων. Γεύματα αγάπης προσφέρουν επίσης η Αρχιεπισκοπή, μέσω της «Αποστολής», και πολλοί Δήμοι. Το χριστουγεννιάτικο τραπέζι του Δήμου Αθηναίων θα στηθεί στις εγκαταστάσεις του Κλειστού Γυμναστηρίου Ρουφ. Παράλληλα, όπως και κάθε μέρα, σήμερα θα διατεθούν

γεύματα αγάπης από την Αρχιεπισκοπή Αθηνών, μέσω των ενοριών και του οργανισμού «Αποστολή». Μερίδες φαγητού και γλυκά θα διανείμει σήμερα και την Πρωτοχρονιά η Κοινωφελής Δημοτική Επιχείρηση Πειραιά σε άστεγους και άπορους της πόλης. Ανάλογες πρωτοβουλίες ανήμερα των Χριστουγέννων λαμβάνουν πολλοί άλλοι Δήμοι της χώρας.

Εφημερίδα «Τα Νέα» 25/1/2015

Γεύματα αγάπης-Χριστούγεννα 2015

Η ζωή ως προσευχή και ευχαριστία

Αυτοί που με χαρά δέχτηκαν το κήρυγμα του Πέτρου την ημέρα της Πεντηκοστής, βαπτίστηκαν και προστέθηκαν στην εκκλησία. Ήταν περίπου τρεις χιλιάδες. Όλοι αυτοί ήταν αφοσιωμένοι στη διδασκαλία των Αποστόλων και στη μεταξύ τους κοινωνία, στη τέλεση της Θείας Ευχαριστίας και στις προσευχές... Κάθε μέρα συγκεντρώνονταν με ομοψυχία στον Ναό, τελούσαν τη Θεία Ευχαριστία σε σπίτια, τρώγοντας την τροφή τους γεμάτοι χαρά και με απλότητα στην καρδιά. Δοξολογούσαν τον Θεό και όλος ο λαός τους εκτιμούσε. Και ο Κύριος πρόσθετε κάθε μέρα στην εκκλησία αυτούς που σώζονταν.

Πραξ 2,42. 46-47

**«Να είστε πάντοτε χαρούμενοι.
Να προσεύχεστε αδιάκοπα. Να ευ-
χαριστείτε τον Θεό για το καθετί».**

Α Θεσ 5, 16-18

**Εγώ αυτό παρέλαβα από τον ίδιο
τον Κύριο, κι αυτό σας παρέδωσα:
Ο Κύριος Ιησούς, τη νύχτα που ήταν**

να παραδοθεί στους σταυρωτές του, πήρε ψωμί, και, αφού έκανε ευχαριστήρια προσευχή, το έκοψε και είπε: «Λάβετε και φάγετε. Αυτό είναι το σώμα μου, που κόβεται για χάρη σας. Αυτό να κάνετε στην ανάμνησή μου». Παρόμοια, όταν τελείωσε το δείπνο, πήρε το ποτήρι και είπε: «Αυτό το ποτήρι είναι η νέα διαθήκη που επικυρώνεται με το αίμα μου. Όποτε πίνετε απ' αυτό το ποτήρι, να το κάνετε στην ανάμνησή μου. Γιατί ωσότου να έρθει ο Κύριος, πάντοτε, οπότε τρώτε αυτό το ψωμί και πίνετε από αυτό το ποτήρι, διακηρύττετε τον θάνατο του Κυρίου».

A Κορ 11, 3-26

Χέρια προσευχής, Ντύρερ

...Κατά την ημέρα που αποκαλείται «μέρα του ήλιου», συγκεντρώνονται σ' ένα συγκεκριμένο τόπο όλοι όσοι κατοικούν στις πόλεις ή τους αγρούς. Κατά τη σύναξη αυτή διαβάζονται τα απομνημονεύματα των Αποστόλων ή τα συγγράμματα των προφητών μέχρι να συγκεντρωθούν όλοι. Έπειτα, αφού τελειώσει η ανάγνωση, αυτός που προΐσταται της σύναξης συμβουλεύει και προτρέπει να μιμηθούν

όλα τα καλά που άκουσαν. Έπειτα σηκωνόμαστε όλοι και αναπέμπουμε ευχές, όπως ήδη είπαμε. Αφού σταματήσουμε τις προσευχές προσφέρεται ψωμί, κρασί και νερό. Παρομοίως, αυτός που προϊστάται αναπέμπει ευχές και ευχαριστίες με όση δύναμη έχει. Ο λαός επευφημεί λέγοντας το «Αμήν». Ακολουθως δίνεται στον καθένα από τους παριστάμενους η Θεία Μετάληψη και οι διάκονοι τη μεταφέρουν σ' αυτούς που δεν ήταν παρόντες.

Ιουστίνου του Φιλόσοφου και Μάρτυρος, Α' Απολογία 67, 3-5

...Το σπιτικό της η Λωξάντρα το θεμέλιωσε στο Μακροχώρι – ένα προάστιο ανάμεσα στον Άι-Στέφανο και στο Επταπύργιο, πάνω στα γαλανά νερά της Προποντίδας.

Κάθε πρωί σαν άνοιγε το παράθυρό της και αντίκριζε το πέλαγος έλεγε: “Ωχ! Δόξα σοι ο Θεός!” και ρουφούσε με τα μεγάλα ρουθούνια της τη θαλασσινή αρμύρα ηδονικά, λες και ρουφούσε όλο τον πλούτο που κρύβει μέσα της εκείνη η ωραία θάλασσα: τα λαυράκια, τα μερτζάνια¹, τους στακούς, τα στρείδια...

“Ωχ! Δόξα σοι ο Θεός! Σήμερα τι να ψήσω!” Δηλαδή τι να πρωτοψήσει ήθελε να πει. Να πάρει μεγάλα μύδια να τα κάνει τσακιστά, ή να πάρει μικρότερα για να τα κάνει αχνιστά ή πλακί ή τηγανητά με σκορδαλιά ή καλύτερα να τα κάνει με το ρύζι – σαλμαδάκι...²

Η μέρα της άρχιζε με τον καφέ του

---

1. μερτζάνια: είδος ψαριού

2. σαλμαδία: ντολμαδάκια

Δημητρού ... Ύστερα τον βοηθούσε να ντυθεί, τον φιλούσε, τον σταύρωνε και κατέβαινε μαζί του τη σκάλα την πλατιά, που ένωνε τα δυο της μπράτσα στο πλατύσκαλο για να σε κατεβάσει απαλά στη μεγάλη μαρμαροστρωμένη αυλή που είχε κατάντικρα την ξώπορτα.

**Μαρία Ιορδανίδου,
«Λωξάντρα» (απόσπασμα)**

Ισότητα, αλληλεγγύη, κοινοκτη- μοσύνη σήμερα

Ένα όμορφο παράδειγμα από τη
φύση

Τα πουλιά, ποιος άραγε δεν θαυμάζει τα πουλιά, κοιτώντας τα να πετούν αγέρωχα, περήφανα και ελεύθερα ψηλά στον ουρανό! Αλήθεια, πόσο όμορφα κουνούν τις φτερούγες τους και χάνονται μέσα στα σύννεφα!

Ποιος επίσης, δεν έτυχε να δει ομάδες πουλιών να ταξιδεύουν προς ένα μακρινό προορισμό και δεν παραξενεύτηκε με τον σχηματισμό του βέλους που δημιουργούν! Αλήθεια, τι να πετυχαίνουν με αυτό; Νεότερες έρευνες των επιστημόνων έρχονται να λύσουν τις απορίες όλων μας. Τα πουλιά, με αυτό τον σχηματισμό, πετυχαίνουν να φτάσουν στον κοινό τους προορισμό πιο γρήγορα και ξεκούραστα. Το πέταγμα αυτού που προηγείται διευκολύνει πολύ το πέταγμα αυτού που ακολουθεί. Το ρεύμα του αέρα που δημιουργούν οι φτερούγες αυτού που βρίσκεται μπροστά δίνει ώθηση στο πουλί που βρίσκεται πίσω, έτσι που να μη χρειάζεται να καταβάλει πολύ κόπο, για να πετάξει. Αν ένα πουλί ξεφύγει από τον σχηματισμό, ξαφνικά αισθάνεται

την αντίσταση του ανέμου και τη δυσκολία να πετάξει μόνο του και πολύ γρήγορα επιστρέφει στον σχηματισμό. Τα πουλιά επιδεικνύουν μια απίστευτη συνεργασία. Όταν ένα πουλί κουραστεί, πάει στο πίσω μέρος του σχηματισμού και ένα άλλο παίρνει τη θέση του. Μάλιστα, τα πουλιά που βρίσκονται στο πίσω μέρος ενθαρρύνουν με τις φωνές τους αυτά που βρίσκονται μπροστά, ώστε να αυξήσουν την ταχύτητά τους.

Θρησκευτικά, Δ΄ Δημοτικού
Κύπρου, Αγώνας για το καλό,
α΄ τεύχος, 2016

Ο Κωνσταντής

Μόλις το φανάρι γινόταν πράσινο και τ' αυτοκίνητα χιμούσαν, το παιδί έτρεχε στον κάθετο δρόμο. Πλησίαζε το τζάμι του οδηγού με την πραγματεία στα χέρια του, χαρτομάντιλα, σαπούνια, στυλό. Η κυρία Δέσποινα δεν μπορούσε να διακρίνει τι πουλούσε το παιδί. Η απόσταση από τη διασταύρωση των φαναριών ως το ισόγειο διαμέρισμά της ήταν αρκετή. Μερικοί οδηγοί άνοιγαν το

παράθυρο και του 'διναν το κατιτί τους κι αμέσως, έκλειναν το τζάμι βιαστικά, για να γλιτώσουν από την ενοχλητική παρουσία του αγοριού παρά για ν' αποφύγουν τη σιγανή βροχή που έπεφτε από το πρωί.

Το παιδί κοιτούσε λαίμαργα τις σακούλες των σούπερ μάρκετ στα πίσω καθίσματα, τα κουτιά με τα παιχνίδια, τα κόκκινα βελουδένια αβγά, τα σοκολατένια λαγουδάκια κι αυτό το βλέμμα προξενούσε αμηχανία και δυσαρέσκεια στους οδηγούς.

Μεγάλο Σάββατο, κρύο και βροχερό, κι η κυρία Δέσποινα ξεχνούσε τη μοναξιά της κοιτώντας την κίνηση του δρόμου. Το αγόρι ήταν καινούριο στην πιάτσα των φαναριών, ως χθες ζητιάνευαν τσιγγάνες με μωρά στην αγκαλιά. Ξανθούλικο και λιγνό, φορούσε μπλουζάκι καλοκαιρινό.

Θα ήταν σίγουρα, κοντά στα δώδεκα.

Βράδιασε, άναψαν τα φώτα, το κρύο κι η βροχή δυνάμωσαν. Αραίωσε κι η κίνηση στους δρόμους. Το αγόρι μάζεψε τηνπραμάτεια του και πήρε την οδό Αγίου Δημητρίου. Όταν έφτασε στον αριθμό 12 χώθηκε στην είσοδο της πολυκατοικίας για να προφυλαχτεί από τη δυνατή βροχή.

Η κυρία Δέσποινα άνοιξε την πόρτα του ισογείου και είδε το αγόρι να κάθεται στα σκαλιά. Μετρούσε την είσπραξη της μέρας. Η καρδιά της λαχτάρησε. Το παιδί ήταν ίδιος ο Αντωνάκης, ο εγγονός της. Είχε τα ίδια ξανθά μαλλιά, τα ίδια καταγάλανα μάτια. Μόνο το πρόσωπό του ήταν αδύνατο και κακοπαθημένο. Μόνο του Αντωνάκη δεν του έλειπε τίποτα εκεί πέρα στην πλούσια Βαλτιμόρη

που ζούσε με τους γονείς του. Έλα μέσα να ζεσταθείς του είπε η γυναίκα

Άνοιξε η κυρία Δέσποινα την ντουλάπα και βρήκε εσώρουχα, μια αθλητική φόρμα, παπούτσια. Ο Αντωνάκης σε κάθε ταξίδι άφηνε στο σπίτι της γιαγιάς όσα ρούχα δεν χωρούσαν στις βαλίτσες του. Ύστερα, η γυναίκα έφερε στο τραπέζι ψωμί, χαλβά, ελιές, ταραμοσαλάτα, φρούτα.

Ο Κωνσταντής, αφού πλύθηκε, ντύθηκε, κάθισε στο τραπέζι και δεν άφησε ούτε ψίχουλο. Χορτασμένος και ζεσταμένος βολεύτηκε στον καναπέ, μπροστά στην ανοιχτή τηλεόραση. Νανουρισμένος από τη μουσική έγειρε στα μαξιλάρια και τον πήρε ο ύπνος. Σε λίγο χτύπησε η καμπάνα της εκκλησίας. Η κυρία Δέσποινα πήρε τη λαμπάδα της κι έκλεισε πίσω της την πόρτα σιγανά για να μην ξυπνήσει τον Κωνσταντή. Η βροχή είχε σταματήσει, το φεγγάρι, ασημένιο, κυνηγιόταν με τα σύννεφα στον ουρανό.

— Χριστός Ανέστη..., έψαλε ο παπάς κι η κυρία Δέσποινα για πρώτη φορά δεν κάθισε ως το τέλος της λειτουργίας. Βιαζόταν να γυρίσει σπίτι της, να τσουγκρίσει τα κόκκινα

**αυγά με τον Κωνσταντή, να φάνε
μαζί τη μαγειρίτσα...**

**Λ. Ψαρούτη,
Η εκδίκηση των μανιταριών,
Άγκυρα, διασκευή**

**«...Ας έρθουνε μαζί μας, όσοι θέ-
λουνε να προσφέρουνε και τις πιο
μικρές υπηρεσίες στο μεγάλο τούτο
έργο. Η βοήθειά τους θα είναι πο-
λύτιμη. Μια οργανωτική επιτροπή
πρέπει να πάρει στα χέρια της το ζή-
τημα αμέσως. Μια εντατική δουλειά
πρέπει ν' αρχίσει, που θα ξυπνήσει,
θα φωτίσει, θα κινητοποιήσει μάζες
και που πριν απ' όλα θα διοργανώ-
σει έμπρακτη αλληλεγγύη, θα δώσει
άμεση βοήθεια για το παιδί».**

**Απόσπασμα από το περιοδικό
Νέοι Πρωτοπόροι, Δεκέμβριος 1932
Δημήτρης Γληνός**

ΤΟ ΧΑΜΟΓΕΛΟ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Όλοι ξέρουμε, συζητάμε για κάτι παιδιά στους δρόμους που τους λείπει το χαμόγελο γιατί δεν έχουν λεφτά δεν έχουν παιχνίδια, δεν έχουν φαΐ και μερικά δεν έχουν καν γονείς. Σκεφτήτε λοιπόν κι αφήστε τα λόγια ας δώσουμε ότι μπορούμε στα φτωχά: αλβανάκια, άσπρα και μαύρα όλα παιδιά είναι και αξίζουν ένα χαμόγελο. Αυτός ο σύλλογος θα λέγετε: ΤΟ ΧΑΜΟΓΕΛΟ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ. Ελάτε λοιπόν να βοηθήσουμε αν ενωθούμε όλοι θα τα καταφέρουμε.

Ανδρέας Γιαννόπουλος
Από το ημερολόγιο του Ανδρέα,
9 Νοεμβρίου 1995

Η Μητέρα Τερέζα

Η Μητέρα Τερέζα γεννήθηκε στις 26 Αυγούστου του 1910 στην πόλη Ισκίμπ (σημερινή πόλη Σκόπια) της τότε Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από γονείς αλβανικής καταγωγής. Έμεινε ορφανή σε ηλικία μόλις 8 χρονών. Στα 18 της πήγε στο Δουβλίνο και εντάχθηκε στο ίδρυμα της Παναγίας. Σε σύντομο όμως χρονικό διάστημα αναχώρησε για την

Ινδία, για να διδάξει γράμματα σε άπορα ορφανά παιδιά, όπως ήταν ο κύριος σκοπός του ιδρύματος.

Το 1931, στο Νταρτζίλινγκι ορκίστηκε ως μοναχή. Το 1948 έλαβε την ινδική υπηκοότητα και τον ίδιο χρόνο ίδρυσε μοναστικό τάγμα με την ονομασία «Ιεραπόστολοι της Φιλανθρωπίας». Κοντά της, έσπευσαν προς βοήθειά της άτομα, για να την βοηθήσουν στο δύσκολο έργο της να ιδρύσει και να οργανώσει ιατρεία, σχολεία και ορφανοτροφεία σε ολόκληρη την Ινδία αλλά και στη Ρώμη, την Τανζανία και την Αυστρία.

Το 1952 μετέτρεψε έναν παλαιό Ινδοϊστικό ναό στην Καλκούτα σε κτίριο για την ίαση των ανθρώπων που πέθαιναν από διάφορες ασθένειες αβοήθητοι. Επίσης, το 1955 άνοιξε ένα ορφανοτροφείο στην

Καλκούτα. Βοήθησε τους πεινασμένους στην Αιθιοπία, τα θύματα της πυρηνικής έκρηξης στο Τσερνομπίλ το 1986, καθώς και τα θύματα του σεισμού στην Αρμενία το 1988.

Στις 8 Δεκεμβρίου 1979 τιμήθηκε με το Νόμπελ Ειρήνης σε αναγνώριση της βοήθειας που προσέφερε στους δυστυχισμένους ανθρώπους, τα παιδιά και τους πρόσφυγες, για τους οποίους εργάστηκε ανιδιοτελώς τόσο πολλά χρόνια. Διέθεσε μάλιστα το ποσό των 192.000 δολαρίων που συνόδευε το έπαθλο, για τους φτωχούς της Ινδίας. Η Μητέρα Τερέζα κοιμήθηκε εν ειρήνη στις 5 Σεπτεμβρίου 1997, σε ηλικία 87 ετών και τάφηκε στο ναό του Αγίου Θωμά της Καλκούτας.

Ερρίκος Ντυνάν

Ο Ερρίκος Ντυνάν γεννήθηκε στις 8 Μαΐου 1828 στη Γενεύη της Ελβετίας. Ήταν ο πρωτότοκος γιος του επιχειρηματία Ζαν Ζακ Ντυνάν και της Αντουανέτ Κολαντόν. Οι Ντυνάν ήταν μια πλούσια οικογένεια και πιστοί Χριστιανοί, με σημαντική επιρροή στην κοινωνία της Γενεύης και αξιοσημείωτο φιλανθρωπικό έργο. Από νωρίς εμφύσησαν στον γιο τους την αξία της κοινωνικής προσφοράς και της φιλανθρωπίας.

Στα 19 του ο Ερρίκος Ντυνάν ίδρυσε με μία παρέα φίλων του ένα σύλλογο μελέτης της Αγίας Γραφής και συγχρόνως βοηθούσαν φτωχούς και αποφυλακισμένους. Στην αρχή εργάστηκε σε μία τράπεζα και στη συνέχεια έκανε διάφορες επιχειρήσεις στην Αλγερία όπου απέκτησε πολλά χρήματα.

Στις 24 Ιουνίου του 1856, ο Ντυνάν έγινε αυτόπτης μάρτυρας της μάχης του Σολφερίνο, όπου ο γαλλικός στρατός μαχόταν στο πλευρό των Ιταλών εναντίον των Αυστριακών. Στη μάχη αυτή σκοτώθηκαν περίπου 40.000 στρατιώτες και των δύο πλευρών. Ο Ντυνάν, βλέποντας ότι μετά τη μάχη χιλιάδες τραυματίες έμειναν αβοήθητοι, σκέφτηκε και οργάνωσε υπηρεσίες πρώτων βοηθειών, τόσο για τους Γάλλους και

Ιταλούς όσο και για τους Αυστριακούς τραυματίες. Έγραψε μάλιστα ένα βιβλίο με τίτλο «Ανάμνηση από το Σολφερίνο», στο οποίο πρότεινε να δημιουργηθούν σε όλες τις χώρες εθελοντικές οργανώσεις περίθαλψης, με σκοπό την πρόληψη και ανακούφιση του πόνου στον πόλεμο και την ειρήνη, χωρίς φυλετικές ή θρησκευτικές διακρίσεις. Ήταν επίσης ο πρωτεργάτης για την υπογραφή μιας διεθνούς συμφωνίας, από πολλά κράτη, στη Γενεύη το 1864, η οποία υποχρέωνε τον σεβασμό των τραυματιών πολέμου. Τη χρονιά αυτή ίδρυσε και τον Ερυθρό Σταυρό. Αφού χρεοκόπησε, επειδή είχε παραμελήσει τις επαγγελματικές του υποθέσεις, ο Ντυνάν έφυγε το 1867 από τη Γενεύη και έζησε το μεγαλύτερο μέρος της υπόλοιπης

ζωής του στη φτώχεια και την αφάνεια. Το 1901 τιμήθηκε με το πρώτο Νόμπελ Ειρήνης, για τη συνεισφορά του στην ίδρυση του Ερυθρού Σταυρού. Ο Ερρίκος Ντυνάν πέθανε στο Χάιντεν της Ελβετίας στις 30 Οκτωβρίου 1910, σε ηλικία 82 ετών.

Ο αγώνας του άρχιζε...

Τις πρώτες τρεις βδομάδες δυσκολεύτηκε αφάνταστα χωρίς φάρμακα και διερμηνέα, ανάμεσα σ' ένα πλήθος από αρρώστους, που ταξίδευαν εκατοντάδες χιλιόμετρα με τις πιρόγες τους για να ζητήσουνε το έλεός του. Στις 26 Απριλίου το βράδυ, το σφύριγμα του ποταμόπλοιου, που έφερνε τα εβδομήντα κιβώτια με το πολύτιμο υλικό, αντήχησε σαν

ένα κάλεσμα εγκαρδίωσης και ελπίδας.

Ο αγώνας του άρχιζε...

Οι ιεραπόστολοι είχαν υποσχεθεί να του κάνουν για νοσοκομείο μια παράγκα από λαμαρίνα. Όμως με τις χρυσές δουλειές, που είχαν οι ξυλέμποροι εκείνη την εποχή, πλήρωναν τόσο καλά τους ιθαγενείς, ώστε κανένας τους δεν πήγαινε στην ιεραποστολή να δουλέψει για πενταροδεκάρες. Ο ιεραπόστολος Καστλ, ξέροντας από μαραγκοδουλειές, του έκανε σ' ένα τοίχο της παραγκούλας μερικά ράφια. Το φαρμακείο είχε κιόλας στηθεί. Ήταν ωστόσο άλυτο πρόβλημα η εξέταση των αρρώστων, αφού για να προφυλαχτεί ένας λευκός από τις μολυσματικές ασθένειες δεν έπρεπε να δέχεται σπίτι του αρρώστους. Ο Αλβέρτος Σβάιτσερ

αναγκάστηκε τότε να εξετάζει στο ύπαιθρο, έτοιμος, ενώ καθάριζε πληγές κάτω από τον ήλιο, να μεταφέρει άρον-άρον τις εγκαταστάσεις του στη βεράντα, με το πρώτο ράπισμα της καταιγίδας που σηκωνόταν μόλις σκοτεινίαζε. Η αγωνία του άρχιζε να ελαττώνει τόσο πολύ την αποδοτικότητά του, ώστε αναγκάστηκε ύστερα από λίγες μέρες να προβιάσει σε νοσοκομείο το οίκημα, που ο προκάτοχος του στην παραγκούλα είχε για κοτέτσι. Αισθάνθηκε πως είχε αποκτήσει μια πολυτελή εγκατάσταση, όταν μπόρεσε να βάλει στους τοίχους μερικά ράφια, να στήσει ένα ράντζο και ν' ασβεστώσει το βρωμερό πάτωμα. Μ' όλη ωστόσο την πνιγηρή ατμόσφαιρα σε κείνο το παλιό κοτέτσι, όπου απ' την κακή κατάσταση της

στέγης του αναγκαζόταν να φορά κάσκα, ότι μπορούσε να επιδένει πληγές, ενώ έξω μάνιαζε η καταιγίδα, τον έκανε να νιώθει ευτυχισμένος. Δεν άργησε ν' ανακαλύψει το διερμηνέα, και σε λίγο, πολύτιμο βοηθό του, στο πρόσωπο του πανέξυπνου Ιωσήφ, ενός άρρωστου ιθαγενή απ' τη φυλή Γκαλόα, παλιού μάγερα, που μιλούσε τα γαλλικά τέλεια

Ας είναι ευλογημένος ο Θεός: το χειρουργείο είχε εγκατασταθεί και επανδρωθεί. Ιδού το ωράριο εργασίας: κάθε πρωί, στις 8.30', όσο η κυρία Σβάιτσερ απολύμεινε τα χειρουργικά της σύνεργα και ο γιατρός έκανε τις τελευταίες του προετοιμασίες, ο Ιωσήφ διάβαζε στους συγκεντρωμένους ιθαγενείς (στη διάλεκτο Γκαλόα και Παχουέν), ενώ εκείνοι, πυκνώνοντας ολοένα τις ουρές

μπρος απ' την παράγκα, κουνούσαν τα κεφάλια τους, για να δείξουν πως καταλάβαιναν.

(απόσπασμα από τη βιογραφία του Σβάιτσερ, που έγραψε ο Τάσος Αθανασιάδης (1963))

[Ο Αλβέρτος Σβάιτσερ γεννήθηκε το 1875 στην Αλσατία της Γαλλίας. Πολύ νωρίς έγινε πάστορας και καθηγητής της θεολογίας στο Πανεπιστήμιο του Στρασβούργου. Τα βιβλία που έγραψε, έδιναν μεγάλες επιστημονικές υποσχέσεις, ενώ ταυτόχρονα είχε αποκτήσει παγκόσμια φήμη ως ο καλύτερος ερμηνευτής του Μπαχ στο εκκλησιαστικό όργανο.

Στα τριάντα του χρόνια ανακαλύπτει πως όλα του είχαν έρθει πολύ βολικά στη ζωή και πως το χρέος του αληθινού ανθρώπου είναι να βοηθάει τους συνανθρώπους του. Αρχίζει τότε να σπουδάζει Ιατρική παράλληλα με τις άλλες του ασχολίες και το 1913 φεύγει για την Αφρική, για να αφοσιωθεί στους μαύρους ιθαγενείς. Στο Λαμπαρενέ του Γκαμπόν, κοντά

στον Ισημερινό, μένει ως το τέλος της μακριάς ζωής του (1965), δουλεύοντας στο νοσοκομείο που ίδρυσε ο ίδιος. Το 1953 ο Σβάιτσερ τιμήθηκε με το βραβείο Νόμπελ της Ειρήνης και το όνομά του έχει γίνει σύμβολο της ανθρωπιάς. Το κείμενό μας αναφέρεται στις πρώτες δυσκολίες του Σβάιτσερ, μετά την άφιξη στο Λαμπαρενέ.]

«Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας»,
Α΄ Γυμνασίου, 1981

Ο Άγιος Αρχιεπίσκοπος Λουκάς ο Ιατρός

Ο Άγιος Αρχιεπίσκοπος Λουκάς ο Ιατρός, κατά κόσμον Βαλεντίν του Φέλιξ Βόϊνο-Γιασενέτσκι, γεννήθηκε το 1877 στο Κέρτς της χερσονήσου Κριμαίας. Σπούδασε ιατρική και το 1920 εξελέγη καθηγητής της ανατομίας και χειρουργικής στο Πανεπιστήμιο της Τασκένδης. Ο Άγιος Λουκάς ήταν πάντοτε πιστός Χριστιανός. Στο χειρουργείο είχε πάντα

την εικόνα της Παναγίας μπροστά στην οποία προσευχόταν για λίγα λεπτά πριν από κάθε επέμβαση. Το 1921 ο Βαλεντίν Βόινο-Γιασενέτσκι χειροτονήθηκε ιερέας και αργότερα (1923) επίσκοπος Τασκένδης. Από τότε συνδύαζε ποιμαντικά και ιατρικά καθήκοντα. Από το 1922 και μέχρι την τελευταία του πνοή γνώρισε πολλές φορές συλλήψεις, βασανιστήρια, εξορίες και κακουχίες λόγω των γενικών διωγμών των ορθόδοξων χριστιανών από το πολιτικό καθεστώς της χώρας του. Φυλακίστηκε και εξορίστηκε συνολικά έντεκα χρόνια. Σε όλο αυτό το διάστημα εξασκούσε την ιατρική βοηθώντας όσους είχαν ανάγκη. Στη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου διεύθυνε το στρατιωτικό νοσοκομείο του Κρασνογιάρσκ,

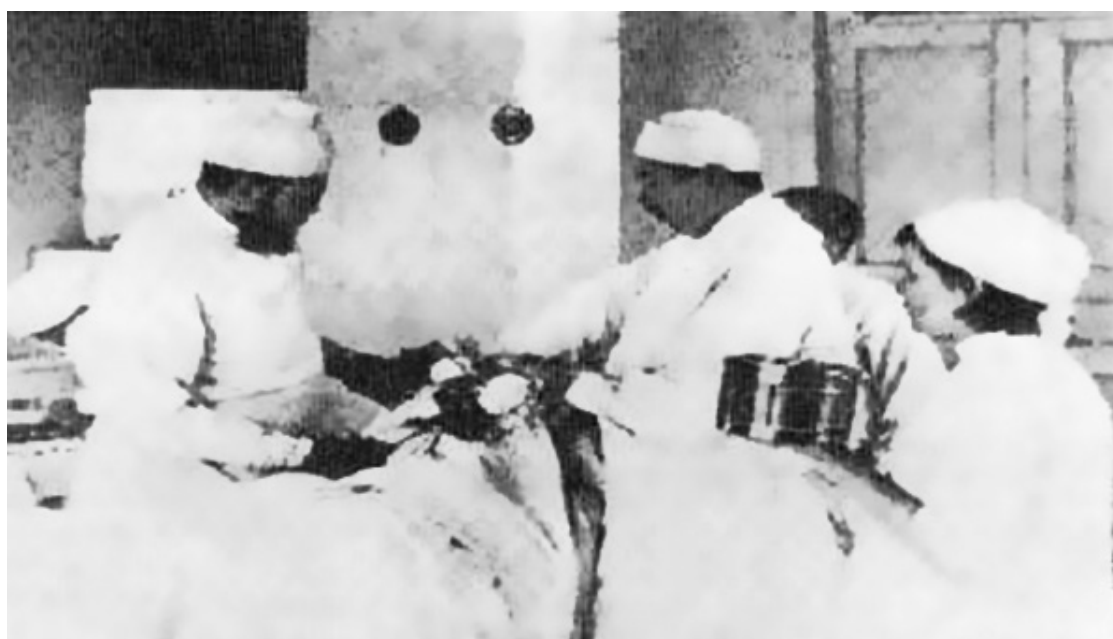
ενώ ήταν και επίσκοπος της πόλης αυτής. Από το 1946 μέχρι το 1961 που πέθανε, ενώ ήταν μητροπολίτης της Συμφερούπολης, δεχόταν καθημερινά πιέσεις και απειλές για να εγκαταλείψει το έργο του.

Καθώς όμως εκείνος ενδιαφερόταν για τον ανθρώπινο πόνο, έβγαλε ανακοίνωση ότι «δέχεται καθημερινά εκτός Κυριακών και εορτών, κάθε άνθρωπο που θέλει τη βοήθειά του». Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να καταφθάνουν στο διαμέρισμά του καθημερινά αμέτρητοι άνθρωποι απ' όλη την Κριμαία.

Ο αρχιεπίσκοπος Λουκάς, σύμφωνα με μαρτυρίες των πιστών, εμφάνισε πολλά πνευματικά χαρίσματα όσο ακόμα ζούσε. Υπάρχουν καταγεγραμμένες μαρτυρίες ασθενών ότι έκανε ορθή διάγνωση της ασθένειάς

τους μόλις τους έβλεπε, ενώ άλλοι γιατροί που τους είχαν εξετάσει τους έβρισκαν υγιείς. Πολλοί έχουν επίσης δηλώσει ότι διαπίστωσαν ότι είχε διορατικό χάρισμα και άλλοι ότι τους θεράπευσε με την προσευχή του, ιδίως κατά τα τελευταία χρόνια της ζωής του, όταν δεν έβλεπε πλέον για να χειρουργεί. Κοιμήθηκε στις 11 Ιουνίου του 1961. Στις 24-25 Μαΐου 1996 ανακηρύχτηκε Άγιος από το Πατριαρχείο της Ρωσίας. Η μνήμη του τιμάται στις 29 Μαΐου και στις 11 Ιουνίου.

Δραστηριότητες

1. Παρατηρούμε την παρακάτω τοιχογραφία που βρέθηκε στην κατακόμβη του Αγίου Μαρσελλίνου.

- ▶ Ποια στιγμή από τη ζωή των πρώτων χριστιανών πιστεύουμε ότι εικονίζει; Το συζητάμε στην ομάδα μας.
- ▶ Αν το συγκεκριμένο έργο τέχνης είναι το μέσον μιας ιστορίας, τι θα μπορούσε να έχει συμβεί προηγουμένως; Τι θα ήταν επόμενο να συμβεί;

2. Διαβάζουμε το χωρίο από τις Πράξεις των Αποστόλων που αναφέρεται στον Βαρνάβα. Αφού το εξηγήσουμε, δραματοποιούμε τη σκηνή τη συνάντησής του με τους μαθητές του Χριστού.

3. Συζητάμε και γράφουμε τις σκέψεις μας σε κάθε ομάδα για το πώς φαντάζομαι τη γειτονιά μου αν εφαρμόζαμε κοινοκτημοσύνη.

4. Στην ομάδα μας συζητούμε και συγκρίνουμε το έργο των δύο γιατρών, Αλβέρτου Σβάιτσερ και του Αγίου Λουκά του Ιατρού. Τις δυσκολίες που συνάντησαν, την επιμονή και υπομονή στο έργο τους, από πού έπαιρναν δύναμη για να συνεχίσουν; Μετά φανταζόμαστε μια τυχαία συνάντηση των δύο προσώπων και δραματοποιούμε τον διάλογο που έκαναν.

5. Δημιουργούμε μια κοινότητα αγάπης στο σχολείο μας.

6. Συγκεντρώνουμε άρθρα από περιοδικά, εφημερίδες και από το διαδίκτυο που να αναφέρονται σε θέματα αλληλεγγύης μεταξύ των ανθρώπων ανεξάρτητα από τη θρησκευτική, εθνική και πολιτιστική τους προέλευση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- **Αγία Γραφή, Παλαιά και Καινή Διαθήκη, μτφρ. από τα πρωτότυπα κείμενα, Ελληνική Βιβλική Εταιρεία, Αθήνα 1997.**
- **Καινή Διαθήκη, Novum Testamentum Graece, εκδ. Nestle-Aland, Γερμανία 1979.**
- **Διδακτικά εγχειρίδια Δημοτικού: Γ' (1992), Δ' (1993), Ε' (1995) και ΣΤ' (1995)**
- **Θρησκευτικά ΣΤ' Δημοτικού, Αναζητώντας την αλήθεια, ΥΠ.Ε.Π.Θ. Π.Ι., Αθήνα 2006**
- **Θρησκευτικά Ε' Δημοτικού, Οι Χριστιανοί στον αγώνα της ζωής, ΥΠ.Ε.Π.Θ. Π.Ι., Αθήνα 2006.**
- **Θρησκευτικά Δ' Δημοτικού, Η πορεία μας στη ζωή, ΥΠ.Ε.Π.Θ. Π.Ι., Αθήνα 2006.**

- **Θρησκευτικά Α΄ Γυμνασίου, Παλαιά Διαθήκη. Η προϊστορία του Χριστιανισμού.**
- **Θρησκευτικά Β΄ Γυμνασίου, Καινή Διαθήκη. Ο Ιησούς και το έργο του, ΥΠ.Ε.Π.Θ. Π.Ι..**
- **Θρησκευτικά Δ΄ Δημοτικού Κύπρου, Αγώνας για το καλό, α΄ τεύχος, Π.Ι. Κύπρου. Λευκωσία 2016.**
- **Ιστορία Ε΄ Δημοτικού, Στα βυζαντινά χρόνια, ΥΠ.Π.Π.Α, Αθήνα.**
- **Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας», Α΄ Γυμνασίου, εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 1981.**
- **Ιερομονάχος Σάββας Αγιορείτης, Τα ασκητικά της ενορίας, εκδ. Ιερού Κελλίου, «Εισόδια της Θεοτόκου», Κερασιά Άγιον Όρος, 2015.**
- **Μοναχή Γαβριηλία (Αυρηλία Παπαγιάννη), Η ασκητική της αγάπης, εκδ. Επτάλοφος, Αθήνα, Ιούνιος 2009.**

- **Πηνελόπη Δέλτα**, Παραμύθια και άλλα, εκδ. Αύρα.
- **Δεληκωστόπουλου Α.**, Αναστάσιος, Αρχιεπίσκοπος Τιράνων & πάσης Αλβανίας, ο ποιμένας του στοχασμού, της δημιουργίας και της ειρήνης, εκδόσεις «Επτάλοφος», Αθήνα 2005.
- **Ιουστίνου του Φιλόσοφου και Μάρτυρος**, Α' Απολογία, 67, 3-5, ΒΕΠ 3, 198.
- **Πρωτοπρ. Γεωργίου Κουγιουμτζόγλου**, Λατρευτικό Εγχειρίδιο, Θεσσαλονίκη, 2014.
- **Άννα Κωστάκου-Μαρίνη**, Το Πάσχα της Αννούλας, εκδ. Παρουσία, Αθήνα 1994
- **Άννα Κωστάκου-Μαρίνη**, Οι γιορτές του Αποστόλη, εκδ. Παρουσία, Αθήνα

- **Άννα Κωστάκου-Μαρίνη**, Η γιορτή του Σωτήρη, εκδ. Αρμός, Αθήνα 1996
- **Γεώργιος Μέγας**, Ελληνικές γιορτές και έθιμα της λαϊκής λατρείας, εκδ. Εστία, Αθήνα 2007
- **Ματθαίος Μουντές**, Ιστορίες από τη Βίβλο, Παλαιά Διαθήκη, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1997.
- **Ματθαίος Μουντές**, Ιστορίες από τη Βίβλο, Καινή Διαθήκη, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1998.
- **Μαρίζα Ντεκάστρο**, Βυζαντινή Τέχνη. Οδηγός για παιδιά, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 2001.
- **Μαρίζα Ντεκάστρο**, Διαβάζοντας τις βυζαντινές εικόνες, εκδ. Νέοι Ακρίτες, Αθήνα 1992.
- **Παπαγεωργίου Γιώργου**, Ο άγιος Λουκάς της Κριμαίας και ο

Αλβέρτος Σβάιτσερ. Παράθεση δύο μεγάλων, Ναύπλιο 2016.

- **Νίκου Γαβριήλ Πεντζίκη, Ομιλήματα, εκδ. Ακρίτας, 1992**

- **Σμέμαν, Αλέξανδρου, «Μεγάλη Σαρακοστή», Εκδόσεις Ακρίτας**

- **Φλωρόφσκυ Γεώργιος, Το σώμα του ζώντος Χριστού. Μια ορθόδοξη ερμηνεία της Εκκλησίας, μτφρ. Ι. Παπαδόπουλου, εκδ. Αρμός, Αθήνα 1999, σ. 28-30.**

- **Μον. Θεοδώρα Χαμπάκη, Γεροντικό Σταλαγματιές από την πατερική σοφία, εκδ. Λυδία, Αθήνα 2017**

- **Σοφίας Χατζή, Μουτότο, Μια μικρή αφρικάνικη ιστορία, σελ. 58-59, εκδ. Άθως Παιδικά, Αθήνα 2009.**

- **Ψαραύτη Λίτσα, Η εκδίκηση των μανιταριών, Άγκυρα.**

- **Τα παιδιά διαβάζουν τη Βίβλο, εκδ. Ελληνική Βιβλική Εταιρία, Αθήνα 2005**

- **Rodney Stark**, Η εξάπλωση του Χριστιανισμού. Πώς το άσημο και περιθωριακό κίνημα του Χριστού εξελίχθηκε σε κυρίαρχη θρησκευτική δύναμη στο Δυτικό Κόσμο μέσα σε λίγους αιώνες, μτφρ. Λουκά Μ., εκ. Άρτος Ζωής, Αθήνα, 2005, σ. 318.

- **Erhart Kästner**, Die Stundentrommel vom Heiligen Berg Athos, εκδ. Insel, Φρανκφούρτη 1978, σ. 103-105.

- **Αδελφότητα Ορθόδοξου Εξωτερικής Ιεραποστολής**, <http://www.ierapostoles.gr/>

- **Ιεραποστολικός Σύνδεσμος «Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός»**, «Ο μακαριστός Ιεραπόστολος του Ζαΐρ (σημερινό Κονγκό) πατήρ Κοσμάς Γρηγοριάτης» ανάκληση 8/2/2017 από http://www.ierapostolos.gr/news_article.php?ID=62

- **Διακόνημα**, «Η ζωή της γερόντισσας Γαβριηλίας», ανάκληση 8/2/2017 από <http://www.diakonima.gr> (24/2/2010).
- **ΙΕΠ**, Νέο Πρόγραμμα Σπουδών Θρησκευτικά, Διδακτικό Υλικό Δημοτικό, Ε΄ τάξη, <http://www.iiep.edu.gr/thriskeftika/>
- **ΑΜΕΝ**, Πύλη Εκκλησιαστικών Ειδήσεων, δημοσίευση 18/3/2012, ανάκληση 15/2/2017 από <http://www.amen.gr/article/o-iereas-rou-metafrazei-to-euaggelio-sti-noimatiki>
- **Εφημερίδα Kefaloniatoday**, δημοσίευση 5/11/2014, ανάκληση 15/2/2011 από <https://www.kefaloniatoday.com/psychagogia/kefalonitiko-allou-papa-evangelio-alles-ekfrasis-100985.html>

ΠΗΓΕΣ ΕΙΚΟΝΙΣΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

- Εικόνα εξώφυλλου: Γεώργιος Κόρδης, ανάκληση 24/2/2017 από http://1.bp.blogspot.com/-X1C_qFiwrvl/Us7yr2LVWhI/AAAAAAAAAQT8/mESRfydWhQg/s1600/20.jpeg
- Εικόνα οπισθόφυλλου: Λεπτομέρεια από την εικόνα του εξώφυλλου
- Εισαγωγικές εικόνες ενοτήτων 4,5,6,7 Θρησκευτικά Δ΄ Δημοτικού, Η πορεία μας στη ζωή, ΥΠ.Ε.Π.Θ. Π.Ι., Αθήνα 2006.
- Βιβλίο του Καζαμία: Ανάκληση 19/2/2017 από <http://www.mixanitouxronou.gr/kazamias-protochroniatiko-laiko-entipo-pou-elege-mellon-ke-exigouse-ta-onira/>

- Οι πλανήτες της αστρολογίας: Ανάκληση 19/2/2017 από http://www.i-diadromi.gr/2015/02/blog-post_78.html

- Παιδική εργασία: Ανάκληση 19/2/2017 από <https://stergioulas.wordpress.com/category/%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%BF%CF%84%CE%B5%CF%87%CE%BD%CE%AF%CE%B1-%CE%B1-%CE%B3%CF%85%CE%BC%CE%BD%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%BF%CF%85/>

- Παιδιά πρόσφυγες: Ανάκληση 19/2/2017 από <http://www.taxydromos.gr/%CE%95%CF%80%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%AD%CF%82/173523-%CE%9C%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7-%CE%AE-%CF%84%CE%BF%CF%85/>

80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%86%CF%85%CE%B3%CE%B9%CE%AC;.html

- **Πόλεμος: Ανάκληση 19/2/2017 από <https://astropeleki.wordpress.com/2012/10/22/%CE%B5%CF%80%CE%BF%CF%80%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%85%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%AE%CE%BD%CE%B7-%CF%80%CF%8C%CE%BB%CE%B5%CE%BC%CE%BF%CF%82-%CF%80%CE%B1%CE%B3%CE%BA%CE%BF/>**

- **Μόλυνση του περιβάλλοντος: Ανάκληση 19/2/2017 από <https://astropeleki.wordpress.com/2012/10/22/%CE%B5%CF%80%CE%BF%CF%80%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%85%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%AE%CE%BD%CE%B7-%CF%80%CF%8C%CE%BB%CE%B5%CE%BC%CE%BF%CF%82-%CF%80%CE%B1%CE%B3%CE%BA%CE%BF/>**

**BB%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%
CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%
AE%CE%BD%CE%B7-%CF%80%
CF%8C%CE%BB%CE%B5%CE%
BC%CE%BF%CF%82-%CF%80%
CE%B1%CE%B3%CE%BA%CE%BF/**

- **Πείνα: Ανάκληση 19/2/2017 από <http://newpost.gr/kosmos/418614/h-peina-apeilei-38-000-paidia-sth-somalia>**

- **Η Εκκλησία του Χριστού μπαίνει στην ιστορία, Θρησκευτικά Δ΄ Δημοτικού, Η πορεία μας στη ζωή, διδ. εν. 3, ΥΠ.Ε.Π.Θ. - Π.Ι., Αθήνα 2006.**

- **Αγάπες, κατακόμβη Αγ. Μαρσελίνου και Πέτρου, Ρώμη: Ανάκληση 8/2/2017 από https://en.wikipedia.org/wiki/Agape_feast**

- **Επιφοίτηση του Αγίου Πνεύματος, 6ου αιώνα, Ραμπουλλά Ευαγγελίου(Rabbula Gospel) , εκκλησία**

Αντιόχειας: Ανάκληση 19/2/2017
από <http://www.dogma.gr/diafora/ti-einai-i-epifoitisi-touagiou-pnevmatos/31514/>, <https://www.pinterest.com/pin/280489883015601609/>

- Άγιος Πέτρος: Ι.Μ. Αγ. Αικατερίνης, Σινάδος αιώνας.

- Πεντηκοστή (Θεοφάνης), Θεσσαυροί του Αγίου Όρους 1997: Εικονογραφικό υλικό ΙΕΠ, Θρησκευτικά - Διδακτικό Υλικό Δημοτικό, Ε΄ τάξη, ανάκληση 6/2/2017 από <http://www.ier.edu.gr/thriskeftika/>

- Κόλλυβα το Ψυχοσάββατο, www.hellasforce.com: Εικονογραφικό υλικό ΙΕΠ, Θρησκευτικά - Διδακτικό Υλικό Δημοτικό, Ε΄ τάξη.

- Κυριακή της Πεντηκοστής (γονυκλισία): Ανάκληση 5/2/2017 από www.eisagios.blogspot.com

- Φύλλα καρυδιάς σε ναό: Ανάκληση 20/2/02017 από <http://www.apogi.gr/p16638>

- Η Επιφοίτηση του Αγίου Πνεύματος 17ος αιώνας Ελ Γκρέκο: Ανάκληση 1/2/2017 από <https://infovaticana.com/2016/05/15/pentecostes/>

- Εκκλησία καράβι: Ανάκληση 19/2/2017 από https://panagiaalexiotissa.blogspot.gr/2013/03/blog-post_1081.html

- Οι πρώτοι Χριστιανοί συναθροίζονται, τοιχογραφία από την κατακόμβη της Ντομιτίλας (Catacomb of Domitilla): Ανάκληση 30/1/2017 από <https://www.khanacademy.org/humanities/medieval-world/early-christian1/a/early-christian-art>

- Πρωτοχριστιανικά σύμβολα: Ανάκληση 2/2/2017 από www.slideshare.net
- Χριστός ως Αμπελουργός, Άγγελος, 15ος: Ανάκληση 28/1/2017 από www.pde.gr
- Εκκλησία ως καράβι: Ανάκληση 2/2/2017 από https://panagiaalexiotissa.blogspot.gr/2013/03/blog-post_1081.html
- Εκκλησία ως άγκυρα: Ανάκληση 2/2/2017 από http://tribonio.blogspot.gr/2012/07/blog-post_6291.html
- Πρωτοχριστιανικά σύμβολα: Ανάκληση 12/2/2017 από http://tribonio.blogspot.gr/2012/07/blog-post_6291.html
- Ο Χριστός ως κληματαριά: Ανάκληση 15/2/2017 από <https://simeiakairwn.wordpress.com/2015>

**/11/10/%CE%BF-%CE%BA%CF%
8D%CF%81%CE%B9%CE%BF%
CF%82-%CE%B5%CE%AF%CE%
BD%CE%B1%CE%B9-%CE%B7-%
CE%BA%CE%BB%CE%B7%CE%
BC%CE%B1%CF%84%CE%B1%
CF%81%CE%B9%CE%AC-%CE%
B5%CF%83%CF%8D-%CF%84%
CE%BF-%CE%BA%CE%BB%
CE%B1/**

- **Δείπνο Αγάπης, τοιχογραφία, κατακόμβη Πρισκίλλας: Ανάκληση 2/2/2017 από www.archaiologia.gr**

- **Άγιος Φιλήμων: Ανάκληση 20/2/2017 από <https://www.sansimera.gr/biographies/1073>**

- **Άγιος Ονήσιμος: Ανάκληση 20/2/2017 από http://users.sch.gr/aiasgr/Agiologia/Apostoloi_B'/Agioid_Filmwn_Arxippos_Onhsimos_kai_Apfia.htm**

- **Αρτοκλασία σε εκκλησία της Λευκάδας(Ι.Μ. Λιβάδι): Ανάκληση από <http://www.fortsalefkada.gr/events/7872/>**
- **Ιησούς Χριστός «Καλός Ποιμένας»: Ανάκληση 2/2/2017 από www.proskynitis.blogspot.com**
- **Μοναστηριακή Τράπεζα: Ανάκληση 2/2/2017 από www.diakonima.gr**
- **Γεύματα αγάπης, ηλεκτρονική εφημερίδα «τα Νέα»: Ανάκληση 5/2/2017 από <http://www.tanea.gr/news/greece/article/5322030/geymata-agaphs-anhmera-twn-xristoygenhwn-apo-toys-dhmoys-kai-thn-ekklhsia/>**
- **Μυστικός Δείπνος: Ανάκληση 4/2/2017 από www.diakonima.gr**
- **Χέρια προσευχής, Ντύρερ, Θρησκευτικά Β΄ Γυμνασίου, Καινή Διαθήκη. Ο Ιησούς και το έργο του, διδ.**

εν. 19, ΥΠ.Ε.Π.Θ. Π.Ι., Αθήνα 2006.

<http://ebooks.edu.gr/>

[modules/ebook/show.php/](http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/)

[DSGYM-B118/381/2537,9850/](http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-B118/381/2537,9850/)

- **Ελεημοσύνη: Ανάκληση 12/2/2017 από https://proskynitis.blogspot.gr/2015/03/blog-post_64.html.**

- **Ο χορτασμός των πέντε χιλιάδων: Ανάκληση 12/2/2017 από <https://www.pemptousia.gr/2016/03/i-nistia-as-gini-efkeria-agapis-pros-ton-elachisto-adelfo/>**

- **Πουλιά, Θρησκευτικά Δ΄ Δημοτικού Κύπρου: Αγώνας για το καλό, α΄τεύχος, σελ. 59, Π.Ι. Κύπρου., Λευκωσία 2016. : Ανάκληση 2/2/2017 από http://archeia.moec.gov.cy/sd/235/thriskeftika_d_dim_meros_a.pdf**

- **Επιστολή μικρού Ανδρέα, Χαμόγελο του παιδιού: Ανάκληση**

28/1/2017 από <http://www.diaforetiko.gr/20-chronia-chamogelo>

-tou-pediou-to-orama-tou-mikrou-andrea-gia-ta-distichismena-pedia/

- **Μητέρα Τερέζα: Ανάκληση**

26/1/2017 από <http://www.mhateratezeza.blogspot.gr/>

- **Μεταφορά τραυματία, «από την συνεργασία των λαών», Αναγνωστικό Ε Δημοτικού, Οργανισμός Εκδόσεων, Διδακτικών, Βιβλίων, Αθήνα 1957: Ανάκληση 1/2/2017 από <https://oikohouse.wordpress.com/2014/10/30/%CE%B5%CF%81%CF%81%CE%AF%CE%BA%CE%BF%CF%82-%CE%BD%CF%84%CF%85%CE%BD%CE%AC%CE%BD-%CE%BF-%CE%B9%CE%B4%CF%81%CF%85%CF%84%CE%AE%CF%82-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B5%CF%81%CF%85%CE%B8>**

%81%CE%BF%CF%8D-%CF%83/

- **Εθελοντές του Ερυθρού Σταυρού: Ανάκληση 3/2/2017 από <http://www.newsbomb.gr/tags/tag/34536/erythros-stayros>**

- **Αλβέρτος Σβάιτσερ: Ανάκληση 4/2/2017 από <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=145255>**

- **Αλβέρτος Σβάιτσερ με παιδιά στην αγκαλιά: Ανάκληση 20/2/2017 από [142 / 149](http://www.oikologoi.gr/news/%CF%85%CE%B3%CE%B5%CE%AF%CE%B1_%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1/%CE%91%CE%9B%CE%92%CE%95%CE%A1%CE%A4%CE%9F%CE%A3_%CE%A3%CE%92%CE%91%CE%99%CE%A4%CE%A3%CE%95%CE%A1_%CE%93%CE%99%CE%91%CE%A4%CE%A1%CE%9F%
</div><div data-bbox=)**

CE%A3_%CE%91%CE%9D%CE%98%CE%A1%CE%A9%CE%A0%CE%99%CE%A3%CE%A4%CE%97%CE%A3_1875_1965#.WK_tC2_ygdU

- Άγιος Λουκάς ο Ιατρός, προσωπογραφία: Ανάκληση 1/2/2/017 από <http://www.diakonima.gr/category/%CE%AC%CE%B3%CE%B9%CE%BF%CE%B9-%CF%80%CE%B1%CF%84%CE%AD%CF%81%CE%B5%CF%82-%CE%B3%CE%AD%CF%81%CE%BF%CE%BD%CF%84%CE%B5%CF%82/%CE%AC%CE%B3-%CE%BB%CE%BF%CF%85%CE%BA%CE%AC%CF%82-%CE%BF-%CE%B9%CE%B1%CF%84%CF%81%CF%8C%CF%82/>

- Ο άγιος Λουκάς ο ιατρός στο καθήκον: Ανάκληση 19/2/2017 από http://mkka.blogspot.gr/2015/06/blog-post_4.html

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

• Οι Προφήτες της Βίβλου

• Η Εκκλησία του Χριστού
μπαίνει στην ιστορία

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.